

ریاست جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور

شماره نامه: ۲۱۵۲۳۳

تاریخ نامه: ۱۴۰۰/۰۵/۱۱

پیوست: دارد

بسمه تعالی

جناب آقای پورمحمدی معاون محترم امور اقتصادی و هماهنگی برنامه و بودجه
جناب آقای عدل معاون محترم فنی، امور زیربنایی و تولیدی
جناب آقای پوراصغری معاون محترم امور علمی، فرهنگی و اجتماعی
جناب آقای رمضانپور نرگسی معاون محترم مجلس و توسعه منطقه ای
جناب آقای میرزابزرگ رئیس محترم امور آموزش عالی، تحقیقات و فناوری
جناب آقای رحمانی رئیس محترم امور راه و ترابری و مدیریت عمران شهری و روستایی
جناب آقای مسجدی رئیس محترم امور آب، کشاورزی و محیط زیست
جناب آقای قانع فر رئیس محترم امور نظام فنی اجرایی، مشاورین و پیمانکاران
جناب آقای نعمتی رئیس محترم امور استان ها و مناطق
جناب آقای ملکوتی خواه رئیس محترم امور عمومی، قضایی، دفاعی و امنیتی
جناب آقای کفاشی رئیس محترم امور انرژی
جناب آقای امینی رئیس محترم امور برنامه ریزی، نظارت و آمایش سرزمین
جناب آقای خاکساری رئیس محترم مرکز حراست
جناب آقای جعفری اندریان رئیس محترم امور منابع انسانی و پشتیبانی
جناب آقای پیش قدم رئیس محترم امور مجلس
جناب آقای پازوکی رئیس محترم مرکز اسناد، مدارک و انتشارات
جناب آقای جغتایی رئیس محترم امور پایش، ارزیابی و اطلاعات مدیریت
جناب آقای نوری رئیس محترم امور هماهنگی و تلفیق بودجه
سرکار خانم خانلوساوجبلای رئیس محترم امور پایش تعهدات دولت و تجهیز منابع
جناب آقای عوض پور رئیس محترم امور سلامت و رفاه اجتماعی
جناب آقای جعفری نژاد رئیس محترم امور فرهنگ، گردشگری و ورزش
جناب آقای امانی همدانی رئیس محترم امور صنعت، معدن، بازرگانی و ارتباطات
جناب آقای طاهری رئیس محترم امور آموزش و پرورش عمومی و فنی حرفه ای
جناب آقای برمکی رئیس محترم امور اقتصاد مقاومتی و شورای اقتصاد

با سلام و احترام؛

ریاست جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور

شماره نامه: ۲۱۵۲۳۳

تاریخ نامه: ۱۴۰۰/۰۵/۱۱

پیوست: دارد

به پیوست گزارش "برآورد بدهی‌های دولت ایران به بخش‌های مختلف در دوره ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ تحت دو سناریوی رفع تحریم‌های اقتصادی و تداوم تحریم‌ها" که براساس اطلاعات و آمارهای ارائه شده از سوی مرکز مدیریت بدهی‌های عمومی و روابط مالی دولت (وزارت امور اقتصادی و دارایی)، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، امور پایش تعهدات دولت و تجهیز منابع و سایر گزارش‌های ارگان‌ها و نهادهای مرتبط در امور اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه تهیه و تدوین شده است، جهت استحضار و بهره‌برداری تقدیم می‌گردد. اهم یافته‌های این گزارش عبارتند است:

- با توجه به محتمل بودن تداوم تحریم‌های اقتصادی و استفاده از ظرفیت اوراق بدهی دولتی برای ترمیم ناترازی بودجه، در شرایط عملی نشدن گزینه‌های موثر دیگر همچون افزایش قابل توجه درآمدهای مالیاتی، افزایش بار تعهدات دولت بابت بازپرداخت اوراق بدهی اجتناب ناپذیر می‌باشد. اگرچه اتخاذ اقداماتی همچون توسعه بازار بدهی و یا بکارگیری عملیات بازار باز بانک مرکزی می‌تواند از افزایش بار تعهدات دولت در این حوزه جلوگیری کند. با این وجود، تجربه سال ۱۳۹۹ و بهار ۱۴۰۰ نشان داد که استفاده از گزینه عملیات بازار باز که به طور بالقوه می‌توانست با کاستن از نرخ سود اوراق بهادار دولتی به صرفه‌جویی‌های بودجه‌ای در سال‌های مورد بررسی منجر شود، در عمل چندان در کاهش نرخ‌های سود موفق نیست. بنابراین برآورد می‌شود در صورت تداوم روند کنونی تحمیل نرخ‌های سود بالا به دولت، صرفه‌جویی چندان از این محل رخ ندهد.
- برآوردهای مدل گزارش حاضر تحت هر دو سناریوی رفع تحریم‌ها و تداوم تحریم‌ها نشانگر افزایش چشمگیر بار بدهی‌های دولت به موسسات و نهادهای عمومی در سال‌های آتی است. پیش‌بینی می‌شود تحت سناریوی تداوم تحریم‌ها بدهی‌های مزبور که عمدتاً مربوط به افزایش بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی و صندوق توسعه ملی (بر مبنای نرخ تسعیر ارز سامانه ETS) می‌باشد در اسفند سال ۱۴۰۰ به ۱۳۸۱ هزار میلیارد تومان بالغ شود که ۴۵۵ هزار میلیارد تومان آن به بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی و ۹۰۰ هزار میلیارد تومان به مطالبات صندوق توسعه ملی از دولت مربوط می‌شود. اگرچه این رشد ۸۱ درصدی سالانه در سال ۱۳۹۹ بیشتر به افزایش بار تعهدات دولت بابت تسهیلات ارزی بند (ه) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۹ و مابه‌التفاوت سهم ۲۰ درصد تا ۳۶ درصد صندوق توسعه ملی از درآمدهای نفتی در سال‌های اخیر مربوط می‌شود؛ لیکن رشد تعهدات دولت بابت حق بیمه‌ها و سود مانده مطالبات سازمان تامین اجتماعی با روش محاسبه سود مرکب موجب می‌شود که در سال‌های آتی بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی هم‌پای بدهی‌ها به صندوق توسعه ملی افزایش یابد.

ریاست جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور

شماره نامه: ۲۱۵۲۳۳

تاریخ نامه: ۱۴۰۰/۰۵/۱۱

پیوست: دارد

- نتایج مدل حاضر نشان می‌دهد که بدهی دولت به سیستم بانکی تحت سناریوی ادامه تحریم‌ها در سال ۱۴۰۰ با افزایش ۲۲ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به حدود ۳۱۸ هزار میلیارد تومان برسد. بدهی مزبور در صورت تداوم تحریم‌ها براساس برآورد مدل گزارش در سال ۱۴۰۶ به ۷۶۸ هزار میلیارد تومان خواهد رسید. محتمل بودن تداوم اعطای تسهیلات تکلیفی و سود و کارمزد اخذ شده شبکه بانکی از دولت موجب رشد بدهی‌های مزبور می‌شود. اصلاح و بازنگری در سیاست‌ها و روش‌های اعطای تسهیلات تکلیفی و همچنین اتخاذ تدابیری در جهت کاهش سود بانکی که با کاهش سود مانده بدهی دولت به بانک‌ها همراه خواهد بود، می‌تواند از شدت افزایش مطالبات شبکه بانکی از دولت بکاهد. همچنین استفاده از ظرفیت تهاتر بدهی‌ها و یا از محل حساب مازاد دارایی‌های خارجی بانک مرکزی که پیش از این نیز استفاده شده، به کاهش بدهی دولت به سیستم بانکی کمک می‌کند.
- مطابق فروض مدل گزارش حاضر، که به طور تفصیلی در متن گزارش تشریح شده است، برآورد می‌شود تحت سناریوی رفع تحریم‌ها، بدهی‌های دولت به بخش‌های مختلف اقتصادی در پایان سال ۱۴۰۰ با رشد ۴۴ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به ۱۸۹۱ هزار میلیارد تومان برسد. همچنین برآوردهای مدل نشان می‌دهد که بدهی‌های اسمی دولت به بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۶ نسبت به سال ۱۳۹۹ نزدیک به ۱۱ برابر شده و به ۱۵،۴۵۶ هزار میلیارد تومان برسد. افزایش بدهی مزبور برای سال ۱۴۰۶ تحت سناریوی تداوم تحریم‌های اقتصادی بسیار محسوس‌تر و نزدیک به ۳۸،۳۹۴ هزار میلیارد تومان برآورد می‌شود.
- مطابق یافته‌های گزارش، شاخص نسبت بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی برای سناریوی تداوم تحریم‌های اقتصادی در سال ۱۴۰۱ از آستانه حساسیت عبور می‌کند و مطابق استانداردهای بین‌المللی در سال ۱۴۰۳ به دلیل ناتوانی در بازپرداخت بدهی در شرایط احتمال ورشکستگی قرار می‌گیرد. اگرچه در سناریوی رفع تحریم‌ها شرایط ورشکستگی با تاخیر رخ می‌دهد، ولی با حفظ ساختارهای کنونی و عدم تجدیدنظر اساسی در رویه خلق بدهی‌های دولت ایران، شاهد ورود بدهی دولت به احتمال ورشکستگی در سال ۱۴۰۵ حتی در سناریوی رفع تحریم‌های اقتصادی خواهیم بود. وضعیت پرخطر کنونی در خلق بدهی دولت به اندازه کافی لزوم تجدیدنظر اساسی در ساختار ناسالم اقتصادی کشور و به طور خاص چارچوب تامین و تخصیص منابع بودجه عمومی دولت را روشن می‌کند. بدیهی است

ریاست جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور

شماره نامه: ۲۱۵۲۳۳

تاریخ نامه: ۱۴۰۰/۰۵/۱۱

پیوست: دارد

گزینه جایگزین ورشکستگی برای دولت تکیه بر تورم‌های بالاتر خواهد بود. در این صورت انتظار می‌رود روند بلندمدت تورم ۲۰ درصد دو دهه گذشته (بغیر از سال‌های تحریمی) به نظام تورمی حدود ۴۰ درصد سالانه مانا شود.

محمد حسین رحمتی
رئیس امور اقتصاد کلان

سازمان برنامه و بودجه کشور
معاونت امور اقتصادی و هماهنگی برنامه و بودجه

عنوان گزارش:

برآورد بدهی‌های دولت ایران به بخش‌های مختلف

دوره ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶

تحت دو سناریوی رفع تحریم‌های اقتصادی و تداوم تحریم‌ها

امور اقتصاد کلان

شماره گزارش: ۷-۹۶

مرداد ۱۴۰۰

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان گزارش:	بررسی وضعیت بازار بدهی ایران
پدیده آورنده:	سازمان برنامه و بودجه کشور - معاونت امور اقتصادی و هماهنگی برنامه و بوجه
تهیه و تنظیم:	امور اقتصاد کلان
تهیه کننده:	ابوالفضل گرمایی
واژگان کلیدی:	بدهی های دولت - بودجه عمومی - اوراق بدهی
تاریخ انتشار:	مرداد ۱۴۰۰
سرفصل موضوعی:	بدهی های دولت - بودجه
شماره گزارش:	۷-۹۶
تعداد صفحات گزارش:	۲۹
کلیه حقوق معنوی این گزارش متعلق به معاونت هماهنگی برنامه و بودجه (امور اقتصاد کلان) است و با ذکر ماخذ بلامانع می باشد. لازم به ذکر است این گزارش الزاماً نظر سازمان برنامه و بودجه کشور نبوده و صرفاً نظر امور اقتصاد کلان را منعکس می کند.	

خلاصه مدیریتی

- هدف اصلی فرایند مدیریت بدهی‌های دولت اطمینان از تخصیص بهینه منابع استقراری دولت به اهداف خویش و کنترل جریان فزاینده مخارج بودجه‌ای و فرابودجه‌ای سالانه با در نظر داشتن اولویت‌های هزینه‌ای کشور می‌باشد. تداوم تحریم‌های اقتصادی به خصوص در عرصه نفت و تبادلات مالی که اثرات مخرب سنگینی بر اقتصاد ایران داشته است به افزایش بار بدهی‌های دولت در سال‌های آتی می‌انجامد. این امر در شرایطی که تصویب لوایح مربوط به گروه ویژه اقدام مالی (FATF) در ابهام به سر می‌برد خسارات بزرگ تری به اقتصاد کشور تحمیل می‌کند. گزارش حاضر با توجه به اهمیت ارایه تصویری از روند پرخطر بدهی‌های دولت در سال‌های آینده تدوین شده و هدف آن برآورد بار بدهی‌های دولت به طبقات مختلف تحت دو سناریوی تداوم تحریم‌های اقتصادی و رفع تحریم‌ها می‌باشد.
- پیش شرط اصلی برآورد بدهی‌های دولت ایران در سال‌های آتی برآورد متغیرهای کلیدی اقتصاد همچون نرخ رشد اقتصادی، نرخ تورم، نرخ ارز و همچنین منابع و مصارف بودجه عمومی دولت در سال‌های آینده می‌باشد. پیش‌بینی منابع و مصارف بودجه عمومی دولت ضمن ارایه تصویری از کسری بودجه دولت در سال‌های آینده، منابع مورد نیاز از محل واگذاری دارایی‌های مالی و به خصوص انتشار اوراق بهادار دولتی مشخص می‌کند. علاوه بر این، حجم صادرات نفت از متغیرهای مهمی است که تاثیر بسیار زیادی بر منابع و مصارف بودجه عمومی دولت و میزان کسری ناشی از آن دارد. در این گزارش میزان صادرات نفت خام در شرایط رفع تحریم‌ها از سال ۱۴۰۱ روزانه ۲٫۵ میلیون بشکه و در سناریوی تداوم تحریم روزانه ۸۰۰ هزار بشکه در نظر گرفته می‌شود.
- بدهی دولت به پیمانکاران بابت طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سال‌های اخیر روند صعودی به خود گرفته است. بخشی از این امر ناشی از محدودیت بودجه‌ای دولت و عدم پرداخت نقدی به پیمانکاران و افزون بر آن، خسارات و تعدیلاتی است که به مبلغ قراردادها اضافه می‌شود. همچنین با توجه به تعیین سود برای حفظ قدرت خرید براساس آیین‌نامه اجرایی بندهای تبصره ۵ قوانین بودجه سال‌های اخیر که در سال ۱۴۰۰ نیز تکرار شده است، روند افزایشی بدهی مزبور تشدید می‌شود.
- تفاوت مانده بدهی دولت بابت اوراق بدهی با سایر اجزای بدهی دولت، ناشی از تفاوت زمانی عمل به تعهدات، موجب می‌شود که جمع بستن مانده بدهی بابت این نوع از بدهی با سایر اجزای بدهی تصویر نادرستی از مجموع بدهی‌های دولت منعکس نماید. بنابراین در این گزارش برای بدست آوردن برآورد دقیق تری از بدهی دولت بابت اوراق بهادار، از ارزش حال تعهدات دولت بابت بازپرداخت اصل اوراق بهادار در سال‌های آتی استفاده می‌شود. این امر سبب می‌شود که این نوع از بدهی‌ها با اقلام دیگر جمع پذیر باشد.
- تا آذر ماه ۱۳۹۸ بدهی به موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی حدود ۲۰ تا ۲۵ درصد از بدهی‌های دولت را تشکیل می‌داد. لیکن از اسفند ۱۳۹۸ به یکباره بدهی‌های دولت به این طبقه از ۵۰ درصد کل بدهی‌ها عبور کرد. مهمترین دلیل رشد بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی به عنوان یکی از طلبکاران اصلی دولت در این طبقه را می‌توان برخی از وظایف قانونی دولت همچون بند (هـ) ماده (۷) قانون ساختار نظام جامع تامین اجتماعی در محاسبه ارزش روز مطالبات سازمان و موسسات بیمه‌ای از دولت براساس نرخ اوراق مشارکت و تامین بخشی از سهم حق بیمه مشاغل و خدمات درمانی براساس مقرراتی همچون بند (۱) ماده (۲۸) قانون تامین اجتماعی در تامین ۳ درصد از حق بیمه کارکنان و تامین مابه‌التفاوت سهم درمان مشمولین قانون تامین اجتماعی در بودجه عمومی، دانست.

- مطابق نتایج مدل تحت سناریوی رفع تحریم‌ها بدهی‌های دولت به طبقه اول طلبکاران که عمده آنها مربوط به پیمانکاران و دارندگان اوراق دولتی می‌باشد در سال ۱۴۰۰ به ۴۴۵ هزار میلیارد تومان خواهد رسید که رشد ۵۵ درصد را نسبت به سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. همچنین برآوردها نشان می‌دهد که بدهی به این طبقه تا سال ۱۴۰۶ نسبت به سال ۱۳۹۹ بیش از ۲۰ برابر افزایش یابد که دلیل اصلی آن را می‌توان افزایش بار تعهدات دولت بابت اوراق بهادار دولتی دانست.
- با توجه به محتمل بودن تداوم تحریم‌های اقتصادی و استفاده از ظرفیت اوراق بدهی دولتی برای ترمیم ناترازی بودجه، در شرایط عملی نشدن گزینه‌های موثر دیگر همچون افزایش قابل توجه درآمدهای مالیاتی، افزایش بار تعهدات دولت بابت بازپرداخت اوراق بدهی اجتناب ناپذیر می‌باشد. اگرچه اتخاذ اقداماتی همچون توسعه بازار بدهی و یا بکارگیری عملیات بازار باز بانک مرکزی می‌تواند از افزایش بار تعهدات دولت در این حوزه جلوگیری کند. با این وجود تجربه سال ۱۳۹۹ و بهار ۱۴۰۰ نشان داد که استفاده از گزینه عملیات بازار باز که به طور بالقوه می‌توانست با کاستن از نرخ سود اوراق بهادار دولتی به صرفه‌جویی‌های بودجه‌ای در سال‌های مورد بررسی منجر شود؛ در عمل چندان در کاهش نرخ‌های سود موفق نیست. بنابراین برآورد می‌شود در صورت تداوم روند کنونی تحمیل نرخ‌های سود بالا به دولت، صرفه‌جویی چندان از این محل رخ ندهد.
- برآوردهای مدل گزارش حاضر تحت هر دو سناریوی رفع تحریم‌ها و تداوم تحریم‌ها نشانگر افزایش چشمگیر بار بدهی‌های دولت به موسسات و نهادهای عمومی در سال‌های آتی است. پیش‌بینی می‌شود تحت سناریوی تداوم تحریم‌ها بدهی‌های مزبور که عمدتاً مربوط به افزایش بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی و صندوق توسعه ملی (برمبنای نرخ تسعیر ارز سامانه ETS) می‌باشد در اسفند سال ۱۴۰۰ به ۱۳۸۱ هزار میلیارد تومان بالغ شود که ۴۵۵ هزار میلیارد تومان آن به بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی و ۹۰۰ هزار میلیارد تومان به مطالبات صندوق توسعه ملی از دولت مربوط می‌شود. اگرچه این رشد ۸۱ درصدی سالانه در سال ۱۳۹۹ بیشتر به افزایش بار تعهدات دولت بابت تسهیلات ارزی بند (هـ) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۹ و مابه‌التفاوت سهم ۲۰ درصد تا ۳۶ درصد صندوق توسعه ملی از درآمدهای نفتی در سال‌های اخیر مربوط می‌شود؛ لیکن رشد تعهدات دولت بابت حق بیمه‌ها و سود مانده مطالبات سازمان تامین اجتماعی موجب می‌شود که در سال‌های آتی بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی هم‌پای بدهی‌ها به صندوق توسعه ملی افزایش یابد.
- نتایج مدل حاضر نشان می‌دهد که بدهی دولت به سیستم بانکی تحت سناریوی ادامه تحریم‌ها در سال ۱۴۰۰ با افزایش ۲۲ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به حدود ۳۱۸ هزار میلیارد تومان برسد. بدهی مزبور در صورت تداوم تحریم‌ها براساس برآورد مدل گزارش در سال ۱۴۰۶ به ۷۶۸ هزار میلیارد تومان خواهد رسید. محتمل بودن تداوم اعطای تسهیلات تکلیفی و سود و کارمزد اخذ شده شبکه بانکی از دولت موجب رشد بدهی‌های مزبور می‌شود. اصلاح و بازنگری در سیاست‌ها و روش‌های اعطای تسهیلات تکلیفی و همچنین اتخاذ تدابیری در جهت کاهش سود بانکی که با کاهش سود مانده بدهی دولت به بانک‌ها همراه خواهد بود، می‌تواند از شدت افزایش مطالبات شبکه بانکی از دولت بکاهد. همچنین استفاده از ظرفیت تهاتر بدهی‌ها و یا از محل حساب مازاد دارایی‌های خارجی بانک مرکزی که پیش از این نیز استفاده شده، به کاهش بدهی دولت به سیستم بانکی کمک می‌کند.
- مطابق فروض مدل گزارش حاضر، که به طور تفصیلی در بخش‌های پیشین تشریح شد، برآورد می‌شود تحت سناریوی رفع تحریم‌ها بدهی‌های دولت به بخش‌های مختلف اقتصادی در پایان سال ۱۴۰۰ با رشد ۴۴ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به ۱۸۹۱ هزار میلیارد تومان برسد. همچنین برآوردهای مدل نشان می‌دهد که بدهی‌های دولت به بخش‌های مختلف در سال ۱۴۰۶ نسبت به سال ۱۳۹۹ نزدیک به ۱۱ برابر شده و به ۱۵۴۵۶ هزار میلیارد تومان برسد. افزایش بدهی مزبور برای سال ۱۴۰۶ تحت سناریوی تداوم تحریم‌های اقتصادی بسیار محسوس‌تر و نزدیک به ۳۸۳۹۴ هزار میلیارد تومان برآورد می‌شود.

- نکته مهم در پروسه خلق بدهی‌های دولت ساختار معیوب منابع و مصارف دولت ایران و فعال بودن موتورهای خلق بدهی در سال‌های آتی است. محاسبه بدهی‌های دولت به قیمت واقعی (سال ۱۳۹۹) نشان می‌دهد که اگرچه موضوع تحریم‌های اقتصادی با تحمیل اثرات تورمی و محدود کردن هرچه بیشتر عایدی دولت، بدهی‌های اسمی را با شدت بیشتری افزایش می‌دهد؛ لیکن مسئله اصلی تداوم مشکلات زیر ساختی اقتصاد ایران، سیستم ناکارآمد مالیاتی، قطع هر چه بیشتر منابع درآمدی عمومی و آشفتگی و عدم انسجام فرایند خلق و مدیریت بدهی است. این شرایط با تعدیل محدودیت‌های تحریم نیز به سادگی رفع نخواهد شد و شواهد نشان‌دهنده بدتر شدن آنها دارد.
- ترسیم مرزهای ورشکستگی دولت، به دلیل ناتوانی در بازپرداخت تعهدات خود و نکول بدهی‌ها، از خلال تحلیل‌های پایداری بدهی ممکن می‌شود. در سال‌های اخیر مطالعات تجربی متفاوتی در مورد شاخص‌های بدهی کلان صورت گرفته و راهنمای تدوین پروژه‌های اجرایی موسسات دولتی و بین‌المللی بوده است. در این گزارش براساس این مطالعات و سایر پژوهش‌های استاندارد بین‌المللی، حد آستانه ورشکستگی ۵۰ درصد برای نسبت بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی برای کشور ایران در نظر گرفته می‌شود (این نسبت با نسبت بدهی بخش دولتی به تولید ناخالص داخلی تفاوت دارد). به خصوص اینکه کشور ایران ارتباط بسیار محدودی با بازارهای مالی بین‌المللی دارد و این موضوع در شرایط کنونی تشدید شده است.
- مطابق یافته‌های گزارش، شاخص نسبت بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی برای سناریوی تداوم تحریم‌های اقتصادی در سال ۱۴۰۱ از آستانه حساسیت عبور می‌کند و مطابق استانداردهای بین‌المللی در سال ۱۴۰۳ به دلیل ناتوانی در بازپرداخت بدهی در شرایط ورشکستگی قرار می‌گیرد. اگرچه در سناریوی رفع تحریم‌ها شرایط ورشکستگی با تاخیر رخ می‌دهد، ولی با حفظ ساختارهای کنونی و عدم تجدیدنظر اساسی در رویه خلق بدهی‌های دولت ایران، شاهد ورشکستگی دولت در سال ۱۴۰۵ حتی در رفع تحریم‌های اقتصادی هستیم. وضعیت پرخطر کنونی در خلق بدهی دولت به اندازه کافی لزوم تجدیدنظر اساسی در ساختار ناسالم اقتصادی کشور را مشخص می‌کند.
- در این گزارش به منظور بررسی دقیق‌تر بدهی‌های دولت با توجه به جنس متفاوت آنها و درجه فوریت در بازپرداخت به سه نوع بدهی‌های با قید الزام به پرداخت، بدهی‌های از جنس رد دیون و بدهی‌های ثبتي تقسیم‌بندی شده است. براین اساس بدهی به پیمانکاران، بدهی به دارندگان اوراق بهادار دولتی، بدهی به شهرداری‌ها و سیستم بانکی را می‌توان از جنس بدهی‌های با قید الزام به پرداخت دانست. بدهی به سازمان تامین اجتماعی و بدهی به صندوق توسعه ملی را نیز می‌توان به ترتیب از جنس رد دیون و بدهی ثبتي تقسیم‌بندی نمود. بررسی روند شاخص نسبت بدهی از نوع الزام به بازپرداخت به تولید ناخالص داخلی کشور ایران نشان می‌دهد که در سناریوی تداوم تحریم‌ها در سال ۱۴۰۴ دولت ایران از آستانه حساسیت عبور می‌کند و در سال ۱۴۰۵ در شرایط ورشکستگی قرار می‌گیرد. این امر با توجه به شیب صعودی نسبت مذکور در سناریوی رفع تحریم‌های اقتصادی نیز با چند سال تاخیر رخ می‌دهد. بنابراین بار دیگر این موضوع روشن می‌شود که با وجودی که تداوم تحریم‌های اقتصادی شرایط ورشکستگی دولت ایران را تسریع می‌کند؛ لیکن موضوع خسارت بار کنونی اقتصاد ایران در این خصوص موتورهای خلق بدهی دولت هستند که تحت شرایط رفع تحریم‌های اقتصادی نیز به کار خود ادامه می‌دهند.

فرایند مدیریت بدهی‌های دولت با هدف تامین نیازهای مالی و کنترل کسری بودجه سالانه از اهمیت بالایی برخوردار است. هدف اصلی فرایند مزبور اطمینان از تخصیص بهینه منابع استقراری دولت به اهداف خویش و کنترل جریان فزاینده مخارج بودجه‌ای و فرابودجه‌ای سالانه با در نظر داشتن اولویت‌های هزینه‌ای کشور می‌باشد. همچنین باید توجه داشت که سبب بدهی دولتی به عنوان بزرگترین سبب بدهی کشور دارای ساختاری پر ریسک و پیچیده است که عدم مدیریت صحیح آن می‌تواند خطرات بزرگی را برای ترازنامه دولت و ثبات مالی آن ایجاد کند و سایر بازارهای مالی و اقتصادی را به شدت تحت تاثیر قرار دهد. بر این اساس رعایت قواعد بدهی از سوی دولت به منظور حفظ توازن منابع و مصارف از مهمترین موضوعاتی است که باید در سیاست‌گذاری مالی دولت مدنظر قرار گیرد.

عدم انسجام در برنامه‌ریزی و بکارگیری یک استراتژی نادرست در مدیریت منابع و مصارف بودجه‌ای می‌تواند عملکرد ارکان اقتصادی کشور را دچار اختلال نماید. با توجه به توانایی اغلب دولت‌ها در تحمیل خواسته‌های خود به سیاست‌گذار پولی و استفاده از منابع ارزی کشور و حتی افزایش بدهی‌ها به بانک مرکزی، کسری بودجه‌های شدید دولت در اکثر مواقع قابلیت ایجاد نوسانات ارزی و فشارهای تورمی را دارا می‌باشد. علاوه بر این برنامه‌ریزی ضعیف در مدیریت درآمدها و تحلیل رفتن منابع عمرانی (تملک دارایی‌های سرمایه‌ای) می‌تواند ضربه مهلکی به بخش‌های غیردولتی درگیر در پروژه‌های زیربنایی کشورها وارد نماید. همچنین عدم پرداخت تعهدات دولت به پیمانکاران و به دنبال آن کارگران بخش‌های عمرانی و تولیدی کشور، اثرات جبران ناپذیر ماندگاری را به آنها وارد می‌کند که می‌تواند در یک افق بلند مدت با بدتر کردن وضعیت توزیع درآمد به بروز آثار منفی اجتماعی سیاسی بیانجامد.

از جمله پیش‌نیازها و لوازم اصلی مدیریت بدهی‌های دولت، تخمین دقیق بدهی‌های شناور و غیر شناور دولت به بخش‌های

مختلف اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی، بانک‌ها و موسسات مالی و سایر نهادها می‌باشد. این امر در وهله اول نیازمند طبقه‌بندی جامع و دقیق بخش‌های مختلف اقتصادی طرف حساب دولت می‌باشد. چارچوب اولیه این طبقه‌بندی پیش از این مطابق ماده (۱) قانون رفع موانع تولید فراهم شده و گزارش‌هایی بر این اساس توسط مرکز مدیریت بدهی‌ها و دارایی‌های مالی عمومی به صورت فصلی و برای کل بخش دولتی شامل دولت و شرکت‌ها و موسسات دولتی به صورت خود اظهاری تهیه می‌شود. تدوین و ارائه گزارش‌های مزبور گام مثبتی در راستای شناسایی طلبکاران عمده و شفاف شدن وضعیت بدهی‌های دولت بوده است و توانسته تصویر نسبتاً روشنی از بدهی‌های بخش دولتی در اختیار کارشناسان اقتصادی قرار دهد.

باید اذعان داشت تداوم شفافیت پایین در هزینه‌کرد منابع بودجه‌ای و ساختار شکننده تامین منابع مالی دولت - که در غیاب یک نظام منسجم مالیاتی، به شدت به صادرات نفت و میعانات گازی وابسته بوده و با اعمال تحریم‌های اقتصادی متزلزل‌تر شده است - دو عامل اصلی محرک در انباشت بدهی‌های دولت ایران است. زمانی که مولفه‌هایی همچون قطع منابع درآمدی دولت از بخش‌های سابقاً ملی - همچون پالایشگاه‌ها، پتروشیمی‌ها و معادن -، استقلال مالی و عدم پاسخگویی بسیاری از نهادهای بخش عمومی به دولت و ناهماهنگی و عدم همراهی کارای نظام پولی و مالی کشور در سیال‌سازی بدهی‌های دولت با نرخ‌های معقول، به دو عامل پیشین اضافه شود، تصویر بهتری از زمینه شکل‌گیری وضعیت چالش برانگیز کنونی دولت ایران در مواجهه با بدهی‌های خود بدست می‌آید.

ارائه تصویر نسبتاً احتمالی از میزان بدهی‌های دولت در سال‌های آینده می‌تواند ضمن روشن نمودن مسیر افزایش بدهی‌های دولت و پتانسیل رشد بدهی‌های مزبور، هشدارهای لازم را برای سیاست‌گذاران اقتصادی دولت ارسال نماید. این

تصویر باید اصلی‌ترین سناریوهای محتمل را در بگیرد و عمده‌ترین نقاط چالش‌زا در مسیر رشد بدهی دولت را مشخص نماید.

براین اساس گزارش حاضر به تخمین بدهی‌های دولت به بخش‌های مختلف اقتصادی از سال ۱۴۰۰ تا سال ۱۴۰۶ اختصاص دارد. در اینجا برآورد بدهی‌های دولت در سه طبقه اصلی و زیر طبقه‌های مربوطه براساس ماده (۱) قانون رفع موانع تولید صورت می‌گیرد و به عنوان ماخذ آماری از داده‌های ارائه شده در گزارش‌های دوره‌ای مرکز مدیریت بدهی وزارت امور اقتصادی و دارایی، گزارش اعتبارات اعطایی بانک مرکزی و گزارشات سازمان حسابرسی استفاده شده است. میزان ایجاد بدهی جدید در هر طبقه و نحوه رشد مانده بدهی به تفصیل در هر بخش تشریح شده است. از طرف دیگر در هر بخش مسیرهای کنونی بازپرداخت و تسویه بدهی‌های دولت به طبقات مختلف بررسی شده است. در این گزارش به منظور داشتن تصویر دقیق‌تری از بدهی‌های دولت در سال‌های آتی، برخی اصلاحات اساسی در تخمین بدهی‌های دولت نسبت به رویکرد گزارش‌های موجود مرکز مدیریت بدهی وزارت اقتصاد و گزارش برآورد بدهی دولت ایران از سال ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۵ (شماره ۷-۸۵) در خصوص احصای بدهی‌های دولت اعمال شده که از آن جمله می‌توان به اصلاح و اعمال شیوه‌بروزرسانی بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی به شیوه مرکب (براساس مصوبه شماره ۶۳۲۱/ت/۵۸۵۸۲ — مورخ ۱۴۰۰/۱/۲۴ هیات محترم وزیران)، محاسبه ارزش حال اصل اوراق بدهی دولتی به منظور ایجاد قابلیت جمع‌پذیری این نوع از بدهی‌ها با اقلام دیگر دولت، اعمال فرض انجام عملیات بازار باز و بررسی بدهی‌های دولت و لحاظ مصوبات بودجه‌ای و برنامه‌ریزی‌های دولت در امر تهاتر و تسویه بدهی‌های دولت، تحت این فرض، اشاره کرد. مسلماً در سال‌های آتی توسعه و اصلاح شیوه‌های کنونی بازپرداخت بدهی دولت و روش‌های دیگر به فراخور هر طبقه مورد توجه خواهد بود.

دو سناریوی اصلی برآورد بدهی‌های دولت در این گزارش سناریوی تداوم تحریم‌های اقتصادی و سناریوی رفع تحریم‌ها، منطبق بر مدل برنامه‌ریزی مالی^۱ (FP) تهیه شده در امور اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه در سال ۱۴۰۰ است. پیش‌بینی تغییرات نرخ رشد اقتصادی، نرخ تورم، نرخ ارز و منابع و مصارف دولت در سال‌های آتی مطابق با فرض دو سناریوی مزبور می‌باشد که در بخش اول و پیش از پرداختن به بررسی فرایند افزایش بدهی‌های دولت به آنها پرداخته می‌شود.

نکته بسیار مهم در مدیریت بدهی‌های دولت اتخاذ یک سیاست منسجم برای جلوگیری از فراتر رفتن بدهی‌ها از یک حد آستانه برنامه‌ریزی شده است. این امر نیازمند در نظر داشتن یک روند متوازن در خلق و بازپرداخت بدهی‌هاست، به‌گونه‌ای که دولت همواره قادر به ایفای تعهدات خود باشد. این موضوع ضرورت تدوین یک چارچوب منسجم برای ارزیابی پایداری بدهی‌ها را نشان می‌دهد. امروزه در اکثر کشورها این برنامه‌ریزی منسجم در چارچوب "تحلیل پایداری بدهی"^۲ (DSA) براساس چارچوب صندوق بین‌المللی پول (IMF)، صورت می‌گیرد تا میزان بدهی‌های سالانه دولت، به نحوی که دولت در بازپرداخت بدهی‌هایش در افق زمانی مورد نظر مجبور به نکول و یا مذاکره دوباره با طلبکاران پیرامون تغییر شرایط قرارداد نگردد، مشخص گردد. در این خصوص مطالعات تجربی متفاوتی در مورد شاخص‌های بدهی کلان صورت گرفته و راهنمای تدوین پروژه‌های اجرایی موسسات دولتی و بین‌المللی است. از آن جمله می‌توان به مطالعه کوهن^۳ اشاره کرد که وی نقاط بحرانی نسبت بدهی به تولید ناخالص داخلی بر اساس اینکه آیا کشوری مورد برنامه‌ریزی مجدد قرار گرفته است یا خیر، به میزان ۵۰ درصد، نسبت بدهی به صادرات به میزان ۲۰۰ درصد و نسبت بدهی به مالیات به میزان ۲۹۰ درصد تخمین زده است. براین اساس بالای این حدود آستانه خطر

³- Cohen, "A Note on Solvency Indicators," Center for Economic Policy Research, July 1997, Working Paper No. 1753.

¹-Financial Programing

²-Debt Sustainability Analysis

ورشکستگی وجود دارد. آکس پینکوسکی^۴ نیز در مطالعه‌ای با تقسیم‌بندی کشورهای جهان به کشورهای پیشرفته، کشورهای نوظهور و کشورهای با درآمد پایین حدود آستانه

مختلفی برای خطر نکول، که موجب ورشکستگی دولت‌ها می‌شود، در نظر گرفته است که در بخش سوم گزارش به آنها پرداخته می‌شود.

• بخش اول

برآورد متغیرهای کلان اقتصادی منطبق تحت دو سناریوی تداوم و رفع تحریم‌ها

تخمین متغیرهای اصلی اقتصاد تحت سناریوهای محتمل در سال‌های آتی از نکات مهم برآورد میزان بدهی‌های دولت و ترکیب آن می‌باشد. در سال‌های اخیر تحریم‌های اقتصادی کشور به خصوص در عرصه نفت و تبادلات مالی اثرات مخرب سنگینی بر اقتصاد ایران داشته است و گمان می‌رود تداوم آنها، در شرایطی که لوابح مربوط به گروه ویژه اقدام مالی (FATF) هنوز به تصویب نرسیده، خسارات بزرگ تری به اقتصاد کشور تحمیل نماید. براین اساس برآورد متغیرهای اصلی اقتصاد همچون نرخ رشد اقتصادی، نرخ تورم، نرخ ارز و همچنین متغیرهای مرتبط با منابع و مصارف بودجه عمومی دولت تحت دو سناریوی اصلی رفع تحریم‌های اقتصادی و یا تداوم آنها مدنظر قرار می‌گیرد. فروض اصلی مرتبط با این دو سناریو از خروجی‌های مدل برنامه‌ریزی مالی امور اقتصاد کلان سازمان برنامه حاصل می‌شود و به شرح جدول شماره ۱ می‌باشد. برآورد منابع و مصارف بودجه عمومی دولت می‌تواند با ارایه تصویری از کسری بودجه دولت در سال‌های آینده، منابع مورد نیاز از محل واگذاری دارایی‌های مالی و به خصوص انتشار اوراق بهادار دولتی در اختیار قرار دهد. این موضوع در بخش مربوط به بدهی دولت به دارندگان اوراق بهادار و بدهی به صندوق توسعه ملی به

طور ویژه مورد توجه قرار گرفته است. پیش‌بینی نرخ ارز در سال‌های آینده می‌تواند ضمن ارایه برآوردی از درآمدهای بودجه عمومی در بخش مالیات و گمرک، میزان واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای ناشی از صادرات نفت و گاز در سال‌های آتی را تعیین نماید. همچنین این نرخ بر میزان انباشت بدهی دولت به صندوق توسعه ملی اثرگذار است. از طرف دیگر پیش‌بینی مربوط به نرخ تورم متغیر تعیین‌کننده‌ای در تعیین حداقل نرخ رشد هزینه‌های دولت در مدل گزارش است و پیش‌نیاز تخمین ارقام واقعی بدهی‌های دولت به طبقات مختلف اقتصادی است.

علاوه بر این حجم صادرات نفت از متغیرهای مهمی است که تاثیر بسیار زیادی بر منابع و مصارف بودجه عمومی دولت و میزان کسری ناشی از آن دارد. این حجم متاثر از شرایط تحریمی یا رفع تحریم به طور محسوس تغییر می‌کند و دو سناریوی مدل باید با توجه ارقام متفاوت درآمدی دولت از این محل ترسیم شوند. در این گزارش میزان صادرات نفت خام در شرایط رفع تحریم‌ها از سال ۱۴۰۱ روزانه ۲٫۵ میلیون بشکه و در سناریوی تداوم تحریم روزانه ۸۰۰ هزار بشکه در نظر گرفته می‌شود.

جدول ۱- برآورد متغیرهای اصلی اقتصاد ایران و منابع و مصارف اقتصادی بودجه عمومی دولت با استفاده از مدل برنامه ریزی مالی (FP)									
سناریو	متغیر	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶	رشد متوسط سالانه
رفع تحریم	درآمد عمومی دولت	۳,۵۵۷	۴,۶۲۶	۵,۹۵۱	۷,۶۷۰	۹,۷۸۷	۱۲,۲۷۳	۱۵,۵۸۷	۲۸
	واگذاری دارایی سرمایه‌ای	۱,۳۳۰	۳,۹۲۷	۵,۹۰۹	۸,۱۸۲	۱۰,۲۲۳	۱۲,۸۴۸	۱۶,۰۶۰	۵۱
	اعتبارات هزینه غیر بهره‌ای دولت	۶,۹۴۸	۱۰,۲۱۱	۱۵,۳۴۸	۲۲,۷۹۵	۳۲,۴۸۳	۴۵,۰۵۰	۶۲,۱۶۸	۴۴
	تملك دارایی سرمایه	۱,۱۹۴	۱,۹۸۴	۳,۳۶۷	۵,۴۲۵	۸,۰۳۴	۱۱,۶۱۲	۱۶,۷۲۲	۵۵
	رشد اقتصادی	۱۳	۴	۲	۲	۳	۳	۳	۳,۹
	نرخ تورم	۳۴	۲۸	۳۱	۳۰	۲۷	۲۵	۲۵	۲۸,۳
	نرخ ارز	۱۷۷,۰۰۰	۱۸۱,۰۰۰	۲۰۹,۰۰۰	۲۸۰,۰۰۰	۳۵۰,۰۰۰	۴۴۰,۰۰۰	۵۵۴,۴۰۰	۲۱
تداوم تحریم	درآمد عمومی دولت	۳,۵۷۶	۵,۰۴۳	۷,۲۶۶	۱۰,۶۴۸	۱۶,۲۴۲	۲۵,۷۹۵	۴۰,۷۵۵	۵۰
	واگذاری دارایی سرمایه‌ای	۴۵۹	۳,۱۵۲	۴,۷۹۱	۷,۵۳۰	۱۱,۸۲۴	۱۹,۱۲۲	۳۰,۷۸۷	۱۰۲
	اعتبارات هزینه غیر بهره‌ای دولت	۶,۳۸۸	۱۰,۷۹۹	۱۸,۳۸۰	۳۲,۳۴۰	۵۹,۱۳۴	۱۱۲,۲۰۷	۲۱۲,۰۷۱	۷۹
	تملك دارایی سرمایه	۱,۰۷۷	۲,۰۵۷	۳,۹۵۸	۷,۸۷۳	۱۶,۲۷۳	۳۴,۹۰۷	۶۹,۸۱۳	۱۰۰
	رشد اقتصادی	۸	۴	۱	-	-	-	-	۱,۷
	نرخ تورم	۴۱	۴۷	۴۸	۵۳	۵۹	۶۵	۶۵	۵۳,۷
	نرخ ارز	۲۵۰,۰۰۰	۳۵۰,۰۰۰	۴۶۰,۰۰۰	۷۰۰,۰۰۰	۱,۱۰۰,۰۰۰	۱,۷۸۰,۰۰۰	۲,۸۴۸,۰۰۰	۵۰

• بخش دوم

وضعیت بدهی‌های طبقات مختلف و برآورد مقادیر آتی

۲-۱) طبقه اول:

۳۱۱: بدهی دولت به پیمانکاران و مشاوران حقوقی خصوصی (بابت طرح‌های تملك دارایی‌های سرمایه‌ای)

دولت محسوب می‌شود، در اسفند ۱۳۹۹ به ۴۰,۳ هزار میلیارد تومان رسیده است. همانطور که در جدول شماره ۲ نشان داده شده است، بدهی مزبور در اسفند ۱۳۹۸ معادل ۳۲ هزار میلیارد تومان بوده است.

برای تخمین بدهی دولت به این زیر طبقه باید در نظر داشت که بدهی دولت به پیمانکاران بابت طرح‌های تملك دارایی‌های

اقدام این زیر طبقه از بدهی‌های دولت شامل مجموع بدهی پیمانکاران و مشاوران حقوقی خصوصی طرف قرارداد دستگاه‌های اجرایی بابت طرح‌های تملك دارایی‌های سرمایه‌ای می‌شود. براساس گزارش بدهی‌های دولت، مجموع بستانکاری پیمانکاران و مشاوران خصوصی طرف قرارداد وزارتخانه‌ها، استانداری‌ها و شرکت‌های مادر تخصصی که به تایید ذیحسابی رسیده و بدهی

سرمایه‌ای در سال‌های اخیر روند صعودی به خود گرفته است. بخشی از این امر ناشی از محدودیت بودجه‌ای دولت و عدم پرداخت نقدی به پیمانکاران و افزون بر آن، خسارات و تعدیلاتی است که به مبلغ قراردادهای اضافه می‌شود. همچنین با توجه به تعیین سود برای حفظ قدرت خرید براساس آیین‌نامه اجرایی بندهای تبصره ۵ قانون بودجه^۵ که در سال ۱۴۰۰ نیز تکرار شده

است، روند افزایشی بدهی مزبور تشدید می‌شود. شایان ذکر است نرخ مزبور تا سال ۱۳۹۸ مطابق آیین‌نامه مزبور معادل ۱۵ درصد تعیین شده بود؛ لیکن تعیین نرخ مزبور در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ براساس آیین‌نامه مربوطه برای این سال‌ها توسط کمیته بند (ک) تعیین می‌شود.

سناریوهای افزایش بدهی دولت به پیمانکاران و مشاوران حقوقی خصوصی (بابت طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای)

ادامه تحریم‌ها و رفع تحریم‌ها:

هر ساله بدهی‌های جدیدی بابت تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ایجاد می‌شود که تعهداتی را برای دولت در قبال پیمانکاران و مشاوران خصوصی به وجود می‌آورد. با توجه به مسائلی از قبیل زمان‌بر بودن فرایند تایید ذی‌حسابی، محتمل بودن برآورد خسارات پروژه و مهمتر از همه محدودیت‌های بودجه‌ای دولت، در سال‌های اخیر مبالغ جدیدی در سر فصل بدهی دولت به پیمانکاران ثبت شده است. این روند به گونه‌ای بوده که تامین مالی پروژه‌ها از مسیرهای غیرنقدی همچون تهاتر بدهی‌ها و انتشار اوراق بهادار، به تدریج سهم بالایی را در تامین مالی پروژه‌های مزبور بدست آورده است.

موضوع مهمی که در بحث بدهی دولت به پیمانکاران شایسته توجه است موضوع اضافه شدن بدهی دولت به پیمانکاران در هر سال می‌باشد. این مبلغ را می‌توان کسری از تملک طرح‌های دارایی سرمایه‌ای دانست که در هر سال به مصارف بودجه عمومی اضافه می‌شود.

عملکرد بودجه سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که همواره کسری از اعتبارات طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای از طریق اوراق بدهی تامین مالی شده است. این کسر برای سال ۱۳۹۸ حدود ۶۰ درصد و در سال ۱۳۹۹ حدود ۴۸ درصد بوده

است. بر این اساس برآورد می‌شود در سال ۱۴۰۰ تا ۵۰ درصد از اعتبارات طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای با اوراق مالی اسلامی تامین مالی شود. بنابراین پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۴۰۰ حدود ۹۰ هزار میلیارد تومان از کل ۱۷۶ هزار میلیارد تومان بابت طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای از محل اوراق بدهی دولتی تامین مالی خواهد شد. از سوی دیگر در سال‌های اخیر استفاده از ظرفیت تهاتر بدهی‌ها به منظور کاهش بدهی‌های دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی از جمله پیمانکاران مورد توجه بوده است. در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ معادل ۵۰ درصد از مبلغ ۳۰ هزار میلیارد تومان مندرج جزء (۲) بند (و) تبصره (۵) قانون بودجه سالانه به این امر اختصاص یافت. با این حال با وجود ظرفیت تهاتر بدهی‌ها مطابق جزء (۲) بند (ز) تبصره (۵) با استفاده از اوراق تسویه خزانه، پیش‌بینی می‌شود به دلیل وجود مصارف با اولویت بالاتر همچون بدهی دولت به صندوق‌های بازنشستگی کشوری و نیروهای مسلح، تهاتری از این محل در سال ۱۴۰۰ انجام نشود.

مسئله تحریم‌های اقتصادی موجب می‌شود که منابع و مصارف بودجه عمومی دولت متاثر گردد. این امر بر طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و بدهی دولت به پیمانکاران اثرگذار خواهد

بود. بنابراین لازم است موضوع برآورد بدهی‌های دولت به پیمانکاران تحت دو سناریوی اصلی ادامه تحریم‌های اقتصادی و رفع تحریم‌ها مورد بررسی قرار گیرد. مولفه اصلی که در این

بخش از تحریم‌های اقتصادی متاثر می‌شود، میزان تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و افزایش بدهی دولت از این مسیر خواهد بود.

فروض بر آورد بدهی دولت به پیمانکاران و مشاوران حقوقی خصوصی

(۱) فرض می‌شود که تا سال ۱۴۰۶ مشابه سال ۱۳۹۹ حدود ۵۰ درصد اعتبارات طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای سالانه از محل اوراق بدهی دولتی مندرج در بودجه همان سال تامین مالی شود. همچنین ۵۰ درصد مبلغ طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مزبور به صورت نقدی تامین مالی خواهد شد. این موضوع در هر دو سناریوی ادامه تحریم‌ها و رفع تحریم‌ها اعمال می‌شود.

(۲) با توجه به اهمیت موضوع افزایش بدهی دولت به پیمانکاران بابت طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، با توجه به روند سال‌های گذشته فرض می‌شود، بدهی به پیمانکاران به نسبت ۱۰ درصد از کل مبلغ طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای جاری هر سال افزایش یابد. این موضوع در هر دو سناریوی ادامه تحریم‌ها و رفع تحریم‌ها اعمال می‌شود.

(۳) اگرچه مطابق بند (د) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۴۰۰، مشابه سال‌های گذشته، ظرفیت قانونی استفاده از باقی‌مانده اوراق استفاده نشده بندهای (ب) و (هـ) تبصره (۵) قانون بودجه سالانه برای تسویه بدهی سال‌های گذشته پیمانکاران وجود دارد؛ لیکن با توجه به محدودیت بودجه‌ای دولت و محتمل بودن استفاده از ظرفیت مزبور برای تامین مالی سایر مصارف بودجه، استفاده از این اوراق به منظور تسویه مانده بدهی دولت به پیمانکاران دور از انتظار است و در اینجا منظور نمی‌شود.

(۴) فرض می‌شود که در سال ۱۴۰۰ و سال‌های بعد مبلغی از محل جزء (۲) بند (ز) تبصره (۵) قانون بودجه سالانه بابت تهاتر بدهی به پیمانکاران و مشاوران حقوقی خصوصی در هر دو سناریوی رفع یا ادامه تحریم‌ها تعلق نگیرد.

(۵) همچنین فرض می‌شود مانده بدهی این بخش براساس آیین‌نامه‌های تبصره (۵) قوانین بودجه سالانه به میزان ۱۵ درصد (برای حفظ قدرت خرید) سالانه تا زمان تخصیص اوراق بدهی در هر دو سناریو اضافه شود. در خصوص مانده بدهی‌هایی که به صورت نقدی تسویه می‌شود این رشد ۱۵ درصد در نظر گرفته نمی‌شود.

جدول ۲- تحولات متغیرهای اصلی در برآورد مانده بدهی دولت به پیمانکاران و مشاوران حقوقی از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ - سناریوی رفع تحریم - میلیارد ریال									
میلیارد ریال	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶
عملکرد تملک دارایی های سرمایه‌ای بودجه	۴۶۲,۱۱۸	۶۸۶,۶۵۵	۱,۱۹۴,۰۰۰	۱,۹۸۴,۰۰۰	۳,۳۶۷,۰۰۰	۵,۴۲۵,۰۰۰	۸,۰۳۴,۰۰۰	۱۱,۶۱۲,۰۰۰	۱۶,۷۲۱,۹۰۰
تامین مالی نقدی طرحها	۱۸۴,۲۶۷	۳۵۷,۰۶۱	۶۰۸,۹۴۰	۱,۰۱۱,۸۴۰	۱,۷۱۷,۱۷۰	۲,۷۶۶,۷۵۰	۴,۰۹۷,۳۴۰	۵,۹۲۲,۱۲۰	۸,۵۲۸,۱۶۹
انتشار اوراق اسناد خزانه	۲۷۷,۸۵۱	۳۲۹,۵۹۴	۵۸۵,۰۶۰	۹۷۲,۱۶۰	۱,۶۴۹,۸۳۰	۲,۶۵۸,۲۵۰	۳,۹۳۶,۶۶۰	۵,۶۸۹,۸۸۰	۸,۱۹۳,۷۳۱
سهم اوراق منتشر شده برای تسویه تعهدات به پیمانکاران	۰,۶۰	۰,۴۸	۰,۵	۰,۵	۰,۵	۰,۵	۰,۵	۰,۵	۰,۵
نسبت افزایش بدهی جدید به طرح تملک هر سال		۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰
نرخ حفظ قدرت خرید (درصد)	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵
* ظرفیت تهاتر بدهی‌ها (مشابه جزء ۲ بند و تبصره ۵)		۴۰,۰۰۰							
مانده بدهی (اسمی) به پیمانکاران و مشاوران حقوقی خصوصی	۳۲۰,۹۲۰	۴۰۲,۸۱۳	۶۰۱,۹۱۸	۹۲۲,۶۴۷	۱,۴۵۲,۱۲۱	۲,۳۰۰,۰۵۳	۳,۵۷۸,۲۱۱	۵,۴۶۳,۶۷۶	۸,۲۲۵,۴۷۶
مانده بدهی (واقعی) به پیمانکاران و مشاوران حقوقی خصوصی به قیمت سال ۱۳۹۹	۴۷۷,۱۳۸	۴۰۲,۸۱۳	۴۴۹,۸۶۴	۵۳۹,۵۷۱	۶۴۹,۷۴۱	۷۹۱,۶۴۸	۹۶۹,۷۴۲	۱,۱۸۴,۵۸۲	۱,۴۲۶,۶۹۶

• آمار جزء ۲ بند (و) در سال ۱۳۹۸ مربوط به تخصیص صادر شده از سوی سازمان برنامه و بودجه می‌باشد

جدول ۳- تحولات متغیرهای اصلی در برآورد مانده بدهی دولت به پیمانکاران و مشاوران حقوقی از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ - سناریوی ادامه تحریم - میلیارد ریال									
میلیارد ریال	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶
عملکرد تملک دارایی های سرمایه‌ای بودجه	۴۶۲,۱۱۸	۶۸۶,۶۵۵	۱,۰۷۷,۰۰۰	۲,۰۵۷,۰۰۰	۳,۹۵۸,۰۰۰	۷,۸۷۳,۰۰۰	۱۶,۲۷۳,۰۰۰	۳۴,۹۰۷,۰۰۰	۶۹,۸۱۳,۳۰۰
تامین مالی نقدی طرحها	۱۸۴,۲۶۷	۳۵۷,۰۶۱	۵۴۹,۲۷۰	۱,۰۴۹,۰۷۰	۲,۰۱۸,۵۸۰	۴,۰۱۵,۲۳۰	۸,۲۹۹,۲۳۰	۱۷,۸۰۲,۵۷۰	۳۵,۶۰۴,۷۸۳
انتشار اوراق اسناد خزانه	۲۷۷,۸۵۱	۳۲۹,۵۹۴	۵۲۷,۷۳۰	۱,۰۰۷,۹۳۰	۱,۹۳۹,۴۲۰	۳,۸۵۷,۷۷۰	۷,۹۷۳,۷۷۰	۱۷,۱۰۴,۴۳۰	۳۴,۲۰۸,۵۱۷
سهم اوراق منتشر شده برای تسویه تعهدات به پیمانکاران	۰,۶۰	۰,۴۸	۰,۵	۰,۵	۰,۵	۰,۵	۰,۵	۰,۵	۰,۵
نسبت افزایش بدهی جدید به طرح تملک هر سال		۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰	۰,۱۰
نرخ حفظ قدرت خرید (درصد)	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵	۰,۱۵
استفاده از ظرفیت تهاتر بدهی‌ها (مشابه جزء ۲ بند و تبصره ۵)		۴۰,۰۰۰							
مانده بدهی (اسمی) به پیمانکاران و مشاوران حقوقی خصوصی	۳۲۰,۹۲۰	۴۰۲,۸۱۳	۵۸۸,۳۲۸	۹۱۵,۴۹۸	۱,۵۱۲,۵۴۵	۲,۶۵۳,۸۷۵	۴,۹۴۲,۰۶۶	۹,۷۳۷,۸۲۴	۱۹,۳۰۷,۳۱۲
مانده بدهی (واقعی) به پیمانکاران و مشاوران حقوقی خصوصی به قیمت سال ۱۳۹۹	۴۷۷,۱۳۸	۴۰۲,۸۱۳	۴۱۷,۲۵۴	۴۴۱,۶۹۴	۴۹۳,۰۷۲	۵۶۵,۴۴۶	۶۶۲,۲۵۰	۷۹۰,۸۴۵	۹۵۰,۳۱۴

۳۶۱- بدهی دولت بابت اصل و فرع اوراق بدهی

نزدیک به ۱۳۵ در صد را نشان می‌دهد. برآورد می‌شود تعهدات اسمی دولت بابت اصل و فرع اوراق منتشره تا پایان سال ۱۳۹۹ معادل ۴۷۵ هزار میلیارد تومان باشد. که از این مبلغ ۳۹۵ هزار میلیارد تومان بابت اصل اوراق و ۸۰ هزار میلیارد تومان بابت سود اوراق است.

در سال‌های اخیر با توجه به محدودیت‌های منابع بودجه‌ای دولت که تحریم‌های اقتصادی به تشدید آنها انجامیده، استفاده از ابزار اوراق بدهی جهت تامین بخشی از منابع بودجه‌ای افزایش داشته است. با وجود رشد ۳۷ درصدی عملکرد منابع بودجه سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸، عملکرد انتشار اوراق بهادار دولتی رشد

سناریوی تغییرات بدهی دولت به دارندگان اوراق اسلامی:

ادامه تحریم‌ها و رفع تحریم‌ها:

نخست به پیش‌بینی اقلام مزبور در قالب جدول منابع و مصارف دولت اقدام نمود. این اقلام در صورت نیاز به عنوان فرضیه مورد استفاده در پیش‌بینی بدهی دولت به بخش‌های مختلف نیز قرار می‌گیرد. همانگونه که پیشتر اشاره شد تحریم‌های اقتصادی منابع و مصارف بودجه عمومی دولت تحت تاثیر قرار می‌دهد. بنابراین با توجه به تغییر محسوس میزان مورد نیاز انتشار اوراق بهادار در دو سناریوی اصلی تداوم تحریم‌های اقتصادی و رفع تحریم‌ها، برآورد روند تغییرات بدهی دولت به دارندگان اوراق بهادار تحت این دو سناریو اهمیت دارد. مولفه‌های اصلی که در این بخش از تحریم‌های اقتصادی متاثر می‌شود، نرخ تورم و نرخ و ارز و متعاقب آنها درآمد و هزینه‌های دولت می‌باشند. به دنبال تغییرات مزبور، تفاوت میزان واگذاری و تملک دارایی‌های مالی و افزایش بدهی دولت از این مسیر محتمل خواهد بود.

جداول شماره ۴ و ۵ برآورد منابع و مصارف دولت از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ مورد استفاده در مدل در گزارش حاضر را نشان می‌دهد. به جز مواردی که از مدل برنامه ریزی مالی (FP) استخراج شده‌اند و در بخش اول گزارش به آنها پرداخته شد، توضیحاتی درباره روند متغیرهایی همچون انتشار اوراق و استفاده از منابع صندوق توسعه ملی در بخش‌های مربوطه آمده است. همچنین فروض تحولات بدهی‌های این زیرطبقه در افق زمانی مدل گزارش (تا سال ۱۴۰۶) به طور خلاصه در ادامه تشریح شده است:

مجوز استفاده از اوراق بهادار دولتی برای تامین مالی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای براساس بندهای (ب) و (و) قانون بودجه سال ۱۴۰۰ مشابه قوانین بودجه سالیان گذشته داده شده است. مفاد تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۹ و نظرات مجلس شورای اسلامی بر این امر دلالت داشت که اوراق بهادار دولتی سالانه صرف تامین مالی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای همان سال گردد. اگرچه این قید در سال ۱۴۰۰ وجود ندارد و فرض بر این است که برای کلیه هزینه‌های دولت می‌توان اوراق منتشر کرد.

همانگونه که پیش از این آمد، با وجود اینکه در بندهای تبصره (۵) قانون بودجه مجوز استفاده از اوراق بهادار دولتی برای تادیه بدهی سال‌های گذشته پیمانکاران داده شده است، لیکن به دلیل محدودیت‌های بودجه‌ای کشور که تداوم آن در سال‌های آینده محتمل می‌باشد، فرض می‌شود که انتشار اوراق جدید تنها برای تامین مالی بخشی از مصارف بودجه سالانه صورت می‌گیرد و تادیه مانده بدهی سال‌های پیش پیمانکاران از این محل متصور نیست. از سوی دیگر با عنایت به اینکه مشابه سال ۱۳۹۹ استفاده از ابزار واگذاری دارایی‌های مالی مانند انتشار اوراق بهادار دولتی برای ترمیم ناترازی بودجه محتمل می‌باشد، برآورد دقیق افزایش بار تعهدات دولت به دارندگان اوراق بهادار ضروری است. از آنجا که داشتن تصویر کاملی از میزان انتشار اوراق بدهی دولتی در سال‌های آینده مستلزم تخمین میزان منابع و مصارف بودجه‌ای عمومی دولت در افق برنامه ریزی می‌باشد؛ باید در گام

جدول شماره ۴ - برآورد منابع و مصارف بودجه عمومی دولت تحت سناریوی رفع تحریم - ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ - میلیارد ریال

سال / عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶	رشد متوسط
درآمدهای عمومی	۳,۵۵۷,۰۰۰	۴,۶۲۶,۰۰۰	۵,۹۵۱,۰۰۰	۷,۶۷۰,۰۰۰	۹,۷۸۷,۰۰۰	۱۲,۲۷۳,۰۰۰	۱۵,۵۸۶,۸۰۰	۲۷,۹
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۱,۳۳۰,۰۰۰	۳,۹۲۷,۰۰۰	۵,۹۰۹,۰۰۰	۸,۱۸۲,۰۰۰	۱۰,۲۲۳,۰۰۰	۱۲,۸۴۸,۰۰۰	۱۶,۰۶۰,۰۰۰	۵۱,۵
واگذاری دارایی‌های مالی	۴,۶۹۰,۱۸۱	۵,۰۷۵,۵۹۷	۸,۵۶۴,۹۷۶	۱۴,۶۲۰,۴۹۱	۲۵,۰۶۰,۴۱۲	۴۲,۰۸۳,۱۸۹	۶۶,۴۷۱,۳۶۰	۵۵,۶
فروش اوراق	۲,۷۹۹,۴۳۳	۲,۳۳۸,۷۶۲	۵,۳۱۹,۸۱۵	۱۰,۷۹۲,۲۴۳	۲۰,۶۴۹,۴۱۴	۳۶,۹۴۰,۹۴۱	۶۰,۴۲۵,۷۳۷	۶۶,۹
فروش سهام شرکت‌های دولتی	۱,۵۰۰,۰۰۰	۱,۵۰۰,۰۰۰	۱,۵۰۰,۰۰۰	۱,۵۰۰,۰۰۰	۱,۵۰۰,۰۰۰	۱,۵۰۰,۰۰۰	۱,۵۰۰,۰۰۰	۰,۰
صندوق توسعه ملی	۳۶۲,۰۰۰	۱,۳۰۸,۰۸۷	۱,۷۱۶,۴۱۳	۲,۲۹۹,۵۰۰	۲,۸۸۲,۲۵۰	۳,۶۱۳,۵۰۰	۴,۵۱۶,۸۷۵	۵۲,۳
برگشتی‌های سال‌های قبل	۱۶,۰۰۶	۱۶,۰۰۶	۱۶,۰۰۶	۱۶,۰۰۶	۱۶,۰۰۶	۱۶,۰۰۶	۱۶,۰۰۶	۰,۰
اصل وام‌ها و تسهیلات خارجی	۱۲,۷۴۲	۱۲,۷۴۲	۱۲,۷۴۲	۱۲,۷۴۲	۱۲,۷۴۲	۱۲,۷۴۲	۱۲,۷۴۲	۰,۰
کل منابع	۹,۵۷۷,۱۸۱	۱۳,۶۲۸,۵۹۷	۲۰,۴۳۴,۹۷۶	۳۰,۴۷۲,۴۹۱	۴۵,۰۷۰,۴۱۲	۶۷,۲۰۴,۱۸۹	۹۸,۱۱۸,۱۶۰	۴۷,۴
کل اعتبارات هزینه‌ای	۶,۶۲۸,۴۳۰	۹,۹۵۰,۰۴۰	۱۴,۷۸۸,۳۳۶	۲۱,۹۴۳,۲۹۸	۳۲,۷۹۷,۲۹۷	۴۷,۱۷۷,۲۵۶	۶۶,۱۵۳,۰۲۵	۴۶,۷
اعتبارات هزینه‌ای منهای سود اوراق	۶,۴۴۸,۳۶۱	۹,۶۷۲,۵۴۱	۱۴,۵۰۸,۸۱۱	۲۱,۴۷۳,۰۴۰	۳۱,۷۸۰,۱۰۰	۴۵,۱۲۷,۷۴۲	۶۲,۳۷۶,۲۸۴	۴۵,۹
سود اوراق (پایه)	۱۸۰,۰۶۹	۲۷۷,۴۹۹	۲۷۹,۵۲۵	۴۷۰,۲۵۷	۱۰۰,۱۷,۱۹۸	۲۰,۴۹,۵۱۴	۳,۸۷۶,۷۴۱	۶۶,۸
اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۱,۱۹۴,۰۰۰	۱,۹۸۴,۰۰۰	۳,۳۶۷,۰۰۰	۵,۴۲۵,۰۰۰	۸,۰۳۴,۰۰۰	۱۱,۶۱۲,۰۰۰	۱۶,۷۲۱,۹۰۰	۵۵,۳
اعتبارات تملک دارایی‌های مالی	۱,۷۵۵,۱۳۱	۱,۶۹۴,۵۵۸	۲,۲۶۹,۶۳۹	۳,۱۰۴,۱۹۳	۴,۲۳۶,۰۵۱	۸,۴۱۴,۹۳۳	۱۵,۲۴۳,۲۳۵	۴۳,۴
کل مصارف	۹,۵۷۷,۵۶۱	۱۳,۶۲۸,۵۹۷	۲۰,۴۳۴,۹۷۵	۳۰,۴۷۲,۴۹۱	۴۵,۱۶۷,۳۴۸	۶۷,۲۰۴,۱۸۹	۹۸,۱۱۸,۱۶۰	۴۷,۴
کل مصارف (منابع) به قیمت واقعی سال ۱۳۹۹	۷,۱۵۵,۷۱۶	۷,۹۶۷,۴۳۴	۹,۱۳۵,۹۴۱	۱۰,۴۸۴,۷۰۸	۱۲,۲۳۶,۸۳۹	۱۴,۵۶۵,۶۸۸	۱۷,۰۱۲,۷۳۱	۱۵,۵

جدول شماره ۵- برآورد منابع و مصارف بودجه عمومی دولت تحت سناریوی ادامه تحریم- ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ - میلیارد ریال

رشد متوسط	۱۴۰۶	۱۴۰۵	۱۴۰۴	۱۴۰۳	۱۴۰۲	۱۴۰۱	۱۴۰۰	سال / عنوان
۵۰	۴۰.۷۵۵.۴۰۰	۲۵.۷۹۵.۰۰۰	۱۶.۲۴۲.۰۰۰	۱۰.۶۴۸.۰۰۰	۷.۲۶۶.۰۰۰	۵.۰۴۳.۰۰۰	۳.۵۷۶.۰۰۰	درآمدهای عمومی
۱۰۲	۳۰.۷۸۷.۲۰۰	۱۹.۱۲۲.۰۰۰	۱۱.۸۲۴.۰۰۰	۷.۵۳۰.۰۰۰	۴.۷۹۱.۰۰۰	۳.۱۵۲.۰۰۰	۴۵۹.۰۰۰	واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
۹۱	۲۴۸.۷۵۵.۴۶۰	۱۱۸.۲۱۱.۹۰۲	۵۴.۰۱۰.۰۹۶	۲۵.۵۵۹.۹۴۵	۱۲.۴۵۱.۶۸۱	۶.۲۳۷.۹۵۷	۵۰.۷۲.۹۵۸	واگذاری دارایی‌های مالی
۱۰۶	۲۳۹.۷۶۳.۱۹۲	۱۱۲.۰۰۵.۳۱۴	۴۹.۵۸۲.۶۲۸	۲۲.۱۹۱.۵۹۷	۹.۷۱۴.۰۵۳	۳.۷۸۹.۴۰۹	۳.۱۸۲.۲۱۰	فروش اوراق
.	۱.۵۰۰.۰۰۰	۱.۵۰۰.۰۰۰	۱.۵۰۰.۰۰۰	۱.۵۰۰.۰۰۰	۱.۵۰۰.۰۰۰	۱.۵۰۰.۰۰۰	۱.۵۰۰.۰۰۰	فروش سهام شرکت‌های دولتی
۶۶	۷.۴۶۳.۵۲۰	۴.۶۷۷.۸۴۰	۲.۸۹۸.۷۲۰	۱.۸۳۹.۶۰۰	۱.۲۰۸.۸۸۰	۹۱۹.۸۰۰	۳۶۲.۰۰۰	صندوق توسعه ملی
.	۱۶.۰۰۶	۱۶.۰۰۶	۱۶.۰۰۶	۱۶.۰۰۶	۱۶.۰۰۶	۱۶.۰۰۶	۱۶.۰۰۶	برگشتی‌های سال‌های قبل
.	۱۲.۷۴۲	۱۲.۷۴۲	۱۲.۷۴۲	۱۲.۷۴۲	۱۲.۷۴۲	۱۲.۷۴۲	۱۲.۷۴۲	اصل وام‌ها و تسهیلات خارجی
۸۱	۳۲۰.۲۹۸.۰۶۰	۱۶۳.۱۲۸.۹۰۲	۸۲.۰۷۶.۰۹۶	۴۳.۷۳۷.۹۴۵	۲۴.۵۰۸.۶۸۱	۱۴.۴۳۲.۹۵۷	۹.۱۰۷.۹۵۸	کل منابع
۸۰	۲۱۱.۰۲۸.۱۶۰	۱۱۰.۴۷۴.۹۲۳	۵۷.۹۲۱.۶۴۳	۳۱.۴۹۵.۲۱۹	۱۷.۸۹۴.۳۵۸	۱۰.۶۰۴.۸۴۳	۶.۲۷۵.۸۲۷	کل اعتبارات هزینهای
۷۹	۱۹۸.۱۲۷.۹۹۰	۱۰۴.۸۲۹.۶۲۴	۵۵.۴۶۵.۴۱۰	۳۰.۴۷۵.۵۰۰	۱۷.۴۱۴.۵۷۱	۱۰.۲۴۳.۸۶۵	۶.۰۶۱.۴۵۹	اعتبارات هزینهای منهای سود اوراق
۹۸	۱۲.۹۰۰.۱۷۰	۵.۶۴۵.۲۹۸	۲.۴۵۶.۲۳۳	۱.۰۱۹.۷۱۹	۴۷۹.۷۸۶	۳۶۰.۹۷۸	۲۱۴.۳۶۸	سود اوراق (پایه)
۱۰۰	۶۹.۸۱۳.۳۰۰	۳۴.۹۰۷.۰۰۰	۱۶.۲۷۳.۰۰۰	۷.۸۱۳.۰۰۰	۳.۹۵۸.۰۰۰	۲.۰۵۷.۰۰۰	۱.۰۷۷.۰۰۰	اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
۶۸	۳۹.۴۵۶.۶۰۰	۱۷.۷۴۶.۹۷۹	۷.۸۸۱.۴۵۴	۴.۳۶۹.۷۲۵	۲.۶۵۶.۳۲۴	۱.۷۷۱.۱۱۳	۱.۷۵۵.۱۳۱	اعتبارات تملک دارایی‌های مالی
۸۱	۳۲۰.۲۹۸.۰۶۰	۱۶۳.۱۲۸.۹۰۲	۸۲.۰۷۶.۰۹۷	۴۳.۷۳۷.۹۴۴	۲۴.۵۰۸.۶۸۱	۱۴.۴۳۲.۹۵۶	۹.۱۰۷.۹۵۸	کل مصارف
۱۶	۱۵.۷۵۹.۹۱۹	۱۳.۲۴۳.۸۵۹	۱۰.۹۹۴.۷۲۲	۹.۳۱۵.۸۶۲	۷.۹۸۶.۸۶۰	۶.۹۶۱.۰۲۴	۶.۴۵۷.۳۷۸	کل مصارف (منابع) به قیمت واقعی سال ۱۳۹۹

• **فروض بر آورد بدهی دولت به دارندگان اوراق بهادار دولتی**

(۱) با توجه به برآوردهای صورت گرفته درخصوص ناترازی منابع و مصارف بودجه سالانه تا سال ۱۴۰۵ در امور اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه و با در نظر داشتن محدودیت منابع صندوق توسعه ملی، فرض می شود که ناترازی مزبور فقط با استفاده از انتشار اوراق بهادار دولتی رفع شود و جذب مبالغی از صندوق توسعه ملی برای تامین این ناترازی متصور نیست.^۶

(۲) با توجه به محتمل بودن محدودیت های بودجه ای دولت در افق پیش رو فرض می شود که منابعی از محل انتشار اوراق بهادار صرف تسویه بدهی غیر اوراقی سالیان گذشته دولت نخواهد شد.

(۳) انتشار اوراق جدید با سررسیدهای حداکثر ۵ ساله صورت می گیرد که به طور یکنواخت در ۵ سال بعد از زمان انتشار اوراق توزیع می شود.

(۴) محاسبه سود پرداختی به دارندگان اوراق بهادار در یک ردیف جداگانه و به صورت جزئی از اعتبارات هزینه ای (مطابق جدول شماره منابع مصارف بودجه) انجام می شود. این سود تنها بر اوراق دارای کوپن تعلق می گیرد و در محاسبه آن نرخ سود پیش بینی شده مورد استفاده قرار می گیرد. در این گزارش درخصوص نرخ سود اوراق دو سناریو مد نظر قرار می گیرد:

▪ سناریوی اول : رفع تحریم های اقتصادی سود اوراق بهادار حداکثر ۲۱ درصد (۱۸٪ + ۳٪)

▪ سناریوی دوم: افزایش تحریم های اقتصادی و افزایش نرخ سود اوراق تا ۲۵ درصد.

(۵) تفاوت مانده بدهی دولت بابت اوراق بدهی با سایر اجزای بدهی دولت، ناشی از تفاوت زمانی عمل به تعهدات، موجب می شود که جمع بستن مانده بدهی بابت این نوع از بدهی با سایر اجزای بدهی تصویر نادرستی از مجموع بدهی های دولت منعکس نماید. بنابراین در این گزارش برای بدست آوردن برآورد دقیق تری از بدهی دولت بابت اوراق بهادار، از ارزش حال تعهدات دولت بابت بازپرداخت اصل اوراق بهادار در سال های آتی استفاده می شود. این امر سبب می شود که این نوع از بدهی ها با اقلام دیگر جمع پذیر باشد.

جدول ۶- تحولات متغیرهای اصلی در برآورد مانده بدهی دولت به دارندگان اوراق بهادار از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ - میلیارد ریال

	متغیر /میلیارد ریال	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶
سناریوی رفع تحریم	برآورد مانده بدهی بابت اصل اوراق (nominal)	۲,۷۷۲,۹۱۳	۴,۹۴۳,۱۱۵	۵,۵۴۲,۳۱۹	۸,۶۴۷,۴۹۵	۱۶,۳۹۰,۵۴۵	۳۲,۷۵۸,۹۰۸	۶۱,۳۳۹,۹۱۶	۱۰۶,۵۷۷,۴۱۸
	برآورد مانده بدهی بابت اصل (real)	۲,۰۲۰,۴۹۲	۳,۳۰۱,۲۹۲	۲,۷۸۶,۹۳۴	۴,۰۳۹,۸۷۸	۷,۷۸۵,۱۶۶	۱۶,۶۳۱,۴۴۶	۳۰,۲۰۲,۰۴۵	۵۱,۶۴۴,۴۷۶
	برآورد تعهدات بابت اوراق اسناد خزانه (بدون کوپن سود)	۱,۸۴۶,۰۰۰	۲,۹۶۵,۸۶۹	۳,۳۲۵,۳۹۱	۵,۱۸۸,۴۹۷	۹,۸۳۴,۳۲۷	۱۹,۶۵۵,۳۴۵	۳۶,۸۰۳,۹۵۰	۶۳,۹۴۶,۴۵۱
	برآورد تعهدات بابت اوراق با کوپن سود سناریوی پایه	۹۲۶,۹۱۳	۱,۹۷۷,۲۴۶	۲,۲۱۶,۹۲۸	۳,۴۵۸,۹۹۸	۶,۵۵۶,۲۱۸	۱۳,۱۰۳,۵۶۳	۲۴,۵۳۵,۹۶۶	۴۲,۶۳۰,۹۶۷
	انتشار اوراق جدید با تضمین دولت سناریوی رفع تحریم	۱,۷۱۷,۱۴۱	۲,۷۹۹,۴۳۳	۲,۲۳۸,۷۶۲	۵,۳۱۹,۸۱۵	۱۰,۷۹۲,۲۴۳	۲۰,۶۴۹,۴۱۴	۳۶,۹۴۰,۹۴۱	۶۰,۴۲۵,۷۳۷
	میزان سررسید اوراق طی سال سناریوی رفع تحریم	۳۹۴,۰۰۰	۶۲۹,۲۳۱	۱,۶۳۹,۵۵۸	۲,۲۱۴,۶۳۹	۳,۰۴۹,۱۹۳	۴,۲۸۱,۰۵۱	۸,۳۵۹,۹۲۳	۱۵,۱۸۸,۲۳۵
سناریوی ادامه تحریم	برآورد مانده بدهی بابت اصل اوراق (nominal)	۲,۷۷۲,۹۱۳	۵,۳۲۵,۸۹۲	۷,۳۹۹,۱۸۷	۱۴,۵۱۱,۹۱۷	۳۲,۳۸۸,۷۸۸	۷۴,۱۴۴,۹۶۳	۱۶۸,۴۵۸,۲۹۷	۳۶۸,۷۶۴,۸۸۹
	برآورد مانده بدهی بابت اصل (real)	۲,۰۲۰,۴۹۲	۳,۲۳۹,۹۷۳	۳,۴۴۲,۴۳۵	۶,۴۷۰,۲۹۹	۱۴,۶۴۵,۹۶۱	۳۴,۷۱۶,۲۶۵	۷۸,۰۲۷,۱۷۰	۱۶۹,۷۰۶,۳۰۷
	برآورد تعهدات بابت اوراق اسناد خزانه (بدون کوپن سود)	۱,۸۴۶,۰۰۰	۳,۱۹۵,۵۳۵	۴,۴۳۹,۵۱۲	۸,۷۰۷,۱۵۰	۱۹,۴۳۳,۲۷۳	۴۴,۴۸۶,۹۷۸	۱۰۱,۰۷۴,۹۷۸	۲۲۱,۲۵۸,۹۳۳
	برآورد تعهدات بابت اوراق با کوپن سود سناریوی پایه	۹۲۶,۹۱۳	۲,۱۳۰,۳۵۷	۲,۹۵۹,۶۷۵	۵,۸۰۴,۷۶۷	۱۲,۹۵۵,۵۱۵	۲۹,۶۵۷,۹۸۵	۶۷,۳۸۳,۳۱۹	۱۴۷,۵۰۵,۹۵۶
	انتشار اوراق جدید با تضمین دولت سناریوی رفع تحریم	۱,۷۱۷,۱۴۱	۳,۱۸۲,۲۱۰	۳,۷۸۹,۴۰۹	۹,۷۱۴,۰۵۳	۲۲,۱۹۱,۵۹۷	۴۹,۵۸۲,۶۲۸	۱۱۲,۰۰۵,۳۱۴	۲۳۹,۷۶۳,۱۹۲
	میزان سررسید اوراق طی سال سناریوی رفع تحریم	۳۹۴,۰۰۰	۶۲۹,۲۳۱	۱,۷۱۶,۱۱۳	۲,۶۰۱,۳۲۴	۴,۳۱۴,۷۲۵	۷,۸۲۶,۴۵۴	۱۷,۶۹۱,۹۷۹	۳۹,۴۵۶,۶۰۰

• سایر بخش‌های طبقه اول

۳۴۱- اشخاص حقوقی تعاونی

۳۵۱- اشخاص حقوقی خارجی

۳۱۳- سایر اشخاص حقوقی خصوص

اسفند ۱۳۹۸ در مجموع بالغ بر ۵۲,۳ هزار میلیارد تومان بوده است. این رقم در اسفند ۱۳۹۹ به ۴۵,۵ هزار میلیارد تومان رسیده است. برآورد می شود رقم مزبور در اسفند ۱۳۹۹ در سناریوی رفع تحریم و ادامه تحریم به ترتیب به بالغ بر ۵۵ هزار میلیارد تومان و ۵۶ هزار میلیارد تومان برسد.

علاوه بر طبقاتی که در بالا تشریح شد، بدهی دولت به اشخاص حقوقی تعاونی، بدهی دولت به اشخاص خارجی و بدهی دولت به سایر اشخاص حقوقی خصوصی نیز از اجزای بدهی دولت به شمار می‌رود. بدهی دولت بابت ارقام مزبور که در دوره‌های گذشته کمتر از ۱۰ درصد از کل بدهی‌های دولت را تشکیل داده‌اند در

سناریوی تغییرات بدهی دولت به اشخاص حقوقی تعاونی، اشخاص حقوقی خارجی و سایر اشخاص حقوقی خصوصی:

سال‌های آینده، به طور ساده فرض می شود که مانده بدهی این سه طبقه در سال‌های آینده با نرخ‌های سود تعیین شده در مدل افزایش یابد.

با توجه به سهم پایین این سه طبقه در کل بدهی‌های دولت (کمتر از ۱۰ درصد از کل بدهی‌های دولت) و همچنین پیچیدگی‌ها و عدم قطعیت‌های موجود در برآورد مانده بدهی این سه طبقه در

جدول ۷- برآورد متغیرهای اصلی در برآورد مانده بدهی دولت به اشخاص تعاونی، اشخاص خارجی و سایر اشخاص از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ - سناریوی رفع تحریم - میلیارد ریال								
	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶
اشخاص حقوقی تعاونی	۱,۷۲۲	۲,۰۸۴	۲,۵۲۲	۳,۰۵۱	۳,۶۹۲	۴,۴۶۷	۵,۴۰۶	۶,۵۴۱
اشخاص حقوقی خارجی	۹۱,۸۷۴	۱۱۱,۱۶۸	۱۳۴,۵۱۳	۱۶۲,۷۶۰	۱۹۶,۹۴۰	۲۳۸,۲۹۷	۲۸۸,۳۴۰	۳۴۸,۸۹۱
سایر اشخاص حقوقی خصوصی	۳۶۰,۹۶۲	۴۳۶,۷۶۴	۵۲۸,۴۸۴	۶۳۹,۴۶۶	۷۷۳,۷۵۴	۹۳۶,۲۴۲	۱,۱۳۲,۸۵۳	۱,۳۷۰,۷۵۳
جمع	۴۵۴,۵۵۸	۵۵۰,۰۱۶	۶۶۵,۵۱۹	۸۰۵,۲۷۸	۹۷۴,۳۸۶	۱,۱۷۹,۰۰۷	۱,۴۲۶,۵۹۹	۱,۷۲۶,۱۸۵

جدول ۸- برآورد متغیرهای اصلی در برآورد مانده بدهی دولت به اشخاص تعاونی، اشخاص خارجی و سایر اشخاص از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ - سناریوی ادامه تحریم -								
میلیارد ریال								
	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶
اشخاص حقوقی تعاونی	۱,۷۲۲	۲,۱۵۳	۲,۶۹۱	۳,۳۶۴	۴,۲۰۵	۵,۲۵۶	۶,۵۷۰	۸,۲۱۳
اشخاص حقوقی خارجی	۹۱,۸۷۴	۱۱۴,۸۴۳	۱۴۳,۵۵۳	۱۷۹,۴۴۱	۲۲۴,۳۰۲	۲۸۰,۳۷۷	۳۵۰,۴۷۱	۴۳۸,۰۸۹
سایر اشخاص حقوقی خصوصی	۳۶۰,۹۶۲	۴۵۱,۲۰۳	۵۶۴,۰۰۳	۷۰۵,۰۰۴	۸۸۱,۲۵۵	۱,۱۰۱,۵۶۹	۱,۳۷۶,۹۶۱	۱,۷۲۱,۲۰۱
جمع	۴۵۴,۵۵۸	۵۶۸,۱۹۸	۷۱۰,۲۴۷	۸۸۷,۸۰۹	۱,۱۰۹,۷۶۲	۱,۳۸۷,۲۰۲	۱,۷۳۴,۰۰۳	۲,۱۶۷,۵۰۳

۲-۲) طبقه دوم:

سازمان تامین اجتماعی را می‌توان برخی از وظایف قانونی دولت همچون بند (هـ) ماده (۷) قانون ساختار نظام جامع تامین اجتماعی در محاسبه ارزش روز مطالبات سازمان و موسسات بیمه‌ای از دولت براساس نرخ اوراق مشارکت و تامین بخشی از سهم حق بیمه مشاغل و خدمات درمانی براساس مقرراتی همچون بند (۱) ماده (۲۸) قانون تامین اجتماعی در تامین ۳ درصد از حق بیمه کارکنان و تامین مابه‌التفاوت سهم درمان مشمولین قانون تامین اجتماعی در بودجه عمومی، دانست. در ادامه با توجه اهمیت بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی، به تشریح وضعیت بدهی‌های دولتی به سازمان تامین اجتماعی پرداخته می‌شود.

جذب درآمد این سازمان تضعیف شده است تا جایی که سال ۱۳۹۸ معادل ۲۲ درصد از کارگاه‌ها بدهی بیمه‌ای خود را پرداخت ننموده‌اند. این روند به گونه‌ای بوده که در سال ۱۳۹۸ درآمدهای بیمه‌ای نقدی تنها ۶۴ درصد کل درآمد این سازمان را تشکیل داده است. در این میان افزایش بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی نیز بر شدت مشکلات این سازمان افزوده است.

۳۳۱- موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی

تا آذر ماه ۱۳۹۸ بدهی به موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی حدود ۲۰ تا ۲۵ درصد از بدهی‌های دولت را تشکیل می‌داد. لیکن از اسفند ۱۳۹۸ به یکباره بدهی‌های دولت به این طبقه از ۵۰ درصد عبور کرد. در سال ۱۳۹۸ سازمان تامین اجتماعی به عنوان اصلی‌ترین نهاد عمومی غیر دولتی بیشترین سهم بدهی‌های این طبقه را (معادل ۸۵ درصد) به خود اختصاص داده است. در این میان بنابر محاسبات سامانه سماد (مدیریت بدهی‌های دولت) شهرداری‌ها (به‌خصوص شهرداری تهران)، صندوق توسعه ملی، بنیاد شهید، بنیاد مستضعفان و بنیاد مسکن در رتبه‌های بعدی قرار دارند. مهمترین دلیل رشد بدهی دولت به

۱-۳۳۱ - بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی

بنا به گزارش مهر ماه سال ۱۳۹۸ دفتر بیمه‌های اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، در سال‌های اخیر روند فزاینده مصارف بر منابع در این سازمان در کنار کاهش سریع نسبت پشتیبانی آغاز شده است. اجرای نادرست طرح تحول سلامت بار مالی شدیدی را بر این سازمان تحمیل و روند استقراض از سیستم بانکی شدت گرفته است. بر اساس این گزارش مجاری

در سال‌های گذشته مطالبات ادعا شده از سوی سازمان تامین اجتماعی از دولت به طور محسوس بالتر از ارقام مورد تایید سازمان حسابرسی بوده است. دلیل اصلی تفاوت بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی در گزارش‌های دولت و سازمان تامین اجتماعی، در نحوه محاسبه ارزش روز بدهی‌های دولت به سازمان مزبور براساس بند (هـ) ماده ۷ قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی می‌باشد که بر مبنای آن بدهی‌های مزبور بر مبنای ارزش واقعی روز و براساس نرخ اوراق مشارکت پرداخت خواهد شد. برای مثال در سال ۱۳۹۶ سازمان تامین اجتماعی بابت بروز رسانی مطالبات خود براساس فرمول ارزش آتی مبلغی

سناریوی تغییرات بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی:

برای برآورد بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی باید به دو مسئله اصلی شکل‌گیری بدهی‌های جدید متناسب با قوانین مربوطه و مبلغی بابت برزسانی بدهی که در هر سال اضافه می

فروض بر آورد بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی

(۱) بنا بر برآوردهای سازمان تامین اجتماعی در خصوص اقلام مختلف اصل مطالبات بابت حق بیمه، مستمری‌ها و سایر پرداخت‌ها فرض می‌شود که در سال‌های ۱۳۹۹ اقلام اصلی بدهی‌های ایجاد شده مانند سهم ۳ درصد حق بیمه سهم دولت موضوع تبصره ۲ ماده ۲۸ قانون تامین اجتماعی به میزان ۲۵ درصد، سهم دولت بابت حق بیمه دوران سربازی به میزان ۵۰ درصد و حق بیمه سهم کارفرما در کارگاه‌های تولیدی تا ۵ نفر به میزان ۳۷ درصد رشد نماید. همچنین فرض می‌شود بقیه اقلام نیز در سال ۱۳۹۹ به طور متوسط ۱۵ درصد رشد کنند. از سوی دیگر فرض می‌شود در سال ۱۴۰۰ مانده اقلام اصلی ایجاد بدهی همچون دو قلم گفته شده و همچنین بابت تعهدات به اقشار خاص، سهم دولت بابت حق بیمه رانندگان، خادمین و باربران و سهم دولت بابت حق بیمه دوره سربازی با نرخ ۲۵ درصد رشد نماید.

حدود ۱۱۱ هزار میلیارد تومان به اصل مطالبات ۷۵ هزار میلیارد تومانی ادعایی خود از دولت افزوده است. در این گزارش مبنای محاسبه بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی برزسانی با روش مرکب می‌باشد. بنابراین مانده مطالبات سازمان تامین اجتماعی از دولت در سال ۱۳۹۶ بابت بروز رسانی معادل ۴۸٫۶ هزار میلیارد تومان است. در مجموع اصل بدهی حسابرسی شده دولت به سازمان تامین اجتماعی تا پایان سال ۱۳۹۸ حدود ۱۰۰ هزار میلیارد تومان و مانده بدهی بابت بروز رسانی مطالبات مزبور معادل ۶۸ هزار میلیارد تومان برآورد می‌شود.

شود، توجه داشت. برآورد بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی در سال‌های آینده براساس فروض زیر صورت می‌گیرد:

در خصوص اقلام عمده دیگری همچون اجرای نظام ارجاع و پزشک خانواده و اجرای طرح تحول سلامت نرخ رشد مزبور ۱۰ درصد برآورد شده است. فرض می‌شود در سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۵ نرخ‌های رشد مزبور ثابت بماند. (۲) با عنایت به محدودیت منابع بودجه‌ای در سال‌های آینده، فرض می‌شود پرداختی از محل منابع نقدی به تامین اجتماعی انجام نخواهد شد. با این وجود فرض می‌شود معادل هزار میلیارد تومان از بدهی‌های دولت به تامین اجتماعی (۱۰ درصد از ۱۰ هزار میلیارد تومانی برآورد شده برای اجرای بند (و) تبصره (۵) در سال ۱۳۹۹) در فرایند تهاتر بدهی‌ها تسویه خواهد شد. برآورد می‌شود که در سال‌های آتی نیز در این خصوص مشابه سال ۱۳۹۹ عمل خواهد شد. (۳) بابت برزسانی بدهی‌های دولت به تامین اجتماعی از دو روش بازدهی ساده و بازدهی مرکب استفاده می‌شود. ذکر این

نکته لازم است که در ارقام گزارش بدهی دولت به تامین اجتماعی در سال‌ها ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به دلیل اختلاف گفته شده در روش بروز رسانی تنها رقم اصل بدهی‌ها آمده است. این موضوع در گزارش حاضر برای این دو سال اصلاح شده و مبلغ بابت بروز رسانی مطالبات تامین اجتماعی اضافه شده است. همچنین مجموع بدهی‌های دولت نیز با توجه به دو سناریوی روش بروز رسانی ساده و مرکب به صورت جداگانه محاسبه می‌شود.

(۴) مطابق بند (و) تبصره (۲) قانون بودجه سال ۱۳۹۹ که مجوز تادیه ۵۰ هزار میلیارد تومان از بدهی‌های دولت به سازمان

تامین اجتماعی و تامین اجتماعی نیروهای مسلح از محل واگذاری سهام دولت، واگذاری خانه‌های سازمانی دولتی و طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای متعلق به بخش دولتی و تامین خوراک انرژی با قیمت ترجیحی برای واحدهای مرتبط با تامین اجتماعی، داده شده است. با توجه به تادیه بدهی‌های تامین اجتماعی نیروهای مسلح، فرض می‌شود در سال ۱۳۹۹ کل این ظرفیت به سازمان تامین اجتماعی تعلق می‌گیرد.

جدول ۹- برآورد مانده بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی با دو روش بروز رسانی مرکب از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ - میلیارد ریال								
میلیارد ریال	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶
ایجاد بدهی جدید به تامین اجتماعی بابت مواد قانونی	۴۲۰.۳۰۰	۵۰۵.۴۶۵	۶۳۱.۸۳۱	۷۶۲.۶۲۴	۹۲۳.۵۵۱	۱,۱۲۱,۸۲۱	۱,۳۶۶,۴۰۰	۱,۷۰۸,۰۰۰
تهاتر بند ز (و) تبصره ۵ و اوراق	۱۰,۰۰۰							
تادیه بدهی به تامین اجتماعی بند (و) تبصره (۲) بودجه ۹۹	۵۰۰,۰۰۰	۸۹۰,۰۰۰						
مانده اصل مورد تایید سازمان حسابرسی	۹۰۷,۴۶۹	۵۲۲,۹۳۴	۱,۱۵۴,۷۶۶	۱,۹۱۷,۳۹۰	۲,۸۴۰,۹۴۱	۳,۹۶۲,۷۶۲	۵,۳۲۹,۱۶۲	۷,۰۳۷,۱۶۲
مانده بدهی به تامین اجتماعی بابت اصل و فرع با روش بروز رسانی مرکب*	۳,۵۰۲,۸۳۰	۴,۵۵۱,۱۸۹	۶,۳۸۸,۶۳۳	۹,۲۶۴,۳۱۷	۱۳,۴۹۴,۹۰۶	۱۹,۴۸۱,۹۰۴	۲۷,۷۳۳,۳۵۲	۳۸,۹۳۰,۵۱۷
مانده بدهی به تامین اجتماعی با روش بروز رسانی ساده	۱,۷۳۲,۱۶۱	۱,۴۸۳,۷۴۷	۲,۱۹۴,۰۱۸	۳,۱۲۹,۸۵۷	۴,۳۴۱,۰۱۷	۵,۸۸۸,۹۷۹	۷,۸۴۹,۷۹۴	۱۰,۳۵۷,۱۶۸

* بنابر ادعای سازمان تامین اجتماعی مجموع بدهی دولت در سال ۱۳۹۶ به سازمان تامین اجتماعی بالغ بر ۱۸۰ هزار میلیارد تومان می‌باشد؛ لیکن رقم مورد تایید سازمان حسابرسی در این خصوص با روش بروز رسانی ساده کمتر از ۱۰۰ هزار میلیارد تومان است.

۲-۳۳۱ - بدهی دولت به صندوق توسعه ملی

• سناریوی تغییرات بدهی دولت به صندوق توسعه ملی:

در سال‌های اخیر تامین منابع مالی برای اجرای طرح‌های عمرانی ملی مدنظر بوده است. در این خصوص می‌توان به مجوز برداشت ۲۳۷۵ میلیون یورو و ۲۷۹۵ میلیون یورو تسهیلات ارزی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ از منابع صندوق توسعه ملی توسط دولت اشاره کرد. این تسهیلات به صورت ریالی و ارز (حسب نیاز) پس از تایید کمیته نظارت متشکل از خزانه‌داری کل کشور، سازمان برنامه و بودجه و صندوق توسعه ملی به دستگاه‌های مربوطه برای انجام طرح‌هایی نظیر طرح‌های آبیاری و آبخیزداری، تقویت بنیه دفاعی، تجهیزات آزمایشگاهی، شرکت‌های دانش بنیان و کارخانه‌های نوآورانه تخصیص می‌گیرد. با عنایت به اینکه تسهیلات مزبور با تضمین دولت پرداخت می‌شود، بازپرداخت آن در شمار تعهدات دولت می‌باشد. از طرف دیگر با توجه به تداوم و تشدید تحریم‌های بین‌المللی و محدودیت‌های بودجه سالانه، کاهش سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز به ۲۰ درصد، مدنظر سیاست‌گذار بوده است. منابع حاصل از مابه‌التفاوت سهم ۲۰ درصدی تا سهم قانونی ۳۴ درصدی در سال ۱۳۹۸ و ۳۶ درصدی صندوق در سال ۱۳۹۹ مطابق قانون به عنوان بدهی دولت به صندوق تلقی می‌شود. علاوه بر این موارد، استفاده از منابع صندوق توسعه ملی که با مصوبات فرابودجه‌ای عملی می‌شود^۷، موجب افزایش بدهی دولت به صندوق توسعه ملی می‌شود. در این گزارش برای برآورد بدهی‌های دولت به صندوق توسعه در سال‌های آینده از دو مسیر روند بدهی ارزی و روند بدهی ریالی بر مبنای فروض زیر استفاده می‌شود:

• فروض بر آورد بدهی دولت به صندوق توسعه ملی

(۱) تغییرات بدهی دولت به صندوق توسعه ملی بر مبنای تسهیلات ارزی مشابه بند (هـ) تبصره (۴) قانون بودجه سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ با در نظر داشتن نرخ ارز نیمایی (رشد نرخ ارز در سال‌های آینده مطابق مدل گزارش) صورت می‌گیرد. فرض می‌شود در سال ۱۳۹۹ معادل ۴۰ درصد از رقم برنامه ریزی شده عملیاتی گردد و در سال‌های آینده هر ساله معادل ۲۰۰۰ میلیون یورو از این مسیر به بدهی دولت به صندوق اضافه شود.

(۲) فرض مهمی که در این بخش اعمال می‌شود این است که به دلیل محدودیت‌های مالی دولت هیچ‌گونه بازپرداختی از طرف دولت بابت مطالبات صندوق توسعه ملی تا سال ۱۴۰۵ انجام نخواهد شد.

(۳) برای برآورد افزایش بدهی دولت به صندوق توسعه ملی بر مبنای کاهش سهم صندوق توسعه ملی از درآمد حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی به ۲۰ درصد، صادرات نفت در سال‌های آینده به میزان ۸۰۰ هزار بشکه در روز تحت سناریوی تداوم تحریم‌ها و ۲,۵ میلیون بشکه تحت سناریوی رفع تحریم‌ها، برآورد می‌شود. همچنین فرض می‌شود مابه‌التفاوت مذکور تا سال ۱۴۰۶ برابر ۱۸ درصد باشد. نرخ‌های ارز نیمایی مشابه فرض نخست منظور می‌شود. این رقم برای سال ۱۳۹۹ برای یک مابه‌التفاوت ۱۸ درصدی معادل ۲۰,۷ هزار میلیارد تومان می‌باشد.

جدول ۱۰- برآورد مانده بدهی دولت به صندوق توسعه ملی از سال ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۶ - دو سناریوی رفع تحریم و ادامه تحریم - میلیون یورو/ میلیارد ریال								
میلیارد ریال	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶
بدهی ارزی به صندوق توسعه ملی (میلیارد دلار)	۳۴,۰	۳۶,۰	۴۳,۳	۵۱,۵	۵۹,۷	۶۷,۹	۷۶,۱	۸۴,۴
معادل ریال بدهی ارزی به صندوق توسعه ملی (میلیارد ریال)	۳,۷۴۰,۰۰۰	۶,۳۸۰,۰۰۰	۷,۸۳۲,۲۶۸	۱۰,۷۶۰,۳۰۲	۱۶,۷۱۵,۲۱۵	۲۳,۷۷۶,۲۶۹	۳۳,۵۰۳,۶۶۷	۴۶,۳۹۶,۴۵۹
بدهی ریالی (میلیارد ریال)	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸
کل بدهی به صندوق توسعه (میلیارد ریال) - سناریوی رفع تحریم	۳,۸۷۵,۸۰۸	۶,۵۱۵,۸۰۸	۷,۹۶۸,۰۷۶	۱۰,۸۹۶,۱۱۰	۱۶,۸۵۱,۰۲۳	۲۳,۹۱۲,۰۷۷	۳۳,۶۳۹,۴۷۵	۴۶,۵۳۲,۲۶۷
نرخ ارز سناریوی رفع تحریم (ریال)	۱۱۰,۰۰۰	۱۷۷,۰۰۰	۱۸۱,۰۰۰	۲۰۹,۰۰۰	۲۸۰,۰۰۰	۳۵۰,۰۰۰	۴۴۰,۰۰۰	۵۵۰,۰۰۰
بدهی ارزی به صندوق توسعه ملی سناریوی ادامه تحریم (میلیارد دلار)	۳۴,۰	۳۵,۴	۳۸,۱	۴۰,۷	۴۳,۳	۴۶,۰	۴۸,۶	۵۱,۲
معادل ریال بدهی ارزی به صندوق توسعه ملی (میلیارد ریال)	۳,۷۴۰,۰۰۰	۸,۸۶۲,۰۰۰	۱۳,۳۲۶,۶۰۰	۱۸,۷۲۳,۸۴۰	۳۰,۳۳۲,۴۰۰	۵۰,۵۶۳,۹۲۰	۸۶,۴۹۹,۴۵۶	۱۴۵,۴۷۳,۸۸۸
بدهی ریالی (میلیارد ریال)	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸	۱۳۵,۸۰۸
کل بدهی به صندوق توسعه (میلیارد ریال) - سناریوی ادامه تحریم	۳,۸۷۵,۸۰۸	۸,۹۹۷,۸۰۸	۱۳,۴۶۲,۴۰۸	۱۸,۸۵۹,۶۴۸	۳۰,۴۶۸,۲۰۸	۵۰,۶۹۹,۷۲۸	۸۶,۶۳۵,۲۶۴	۱۴۵,۶۰۹,۶۹۶
نرخ ارز سناریوی ادامه تحریم (ریال)	۱۱۰,۰۰۰	۲۵۰,۰۰۰	۳۵۰,۰۰۰	۴۶۰,۰۰۰	۷۰۰,۰۰۰	۱,۱۰۰,۰۰۰	۱,۷۸۰,۰۰۰	۲,۸۴۰,۰۰۰

• سناریوی تغییرات بدهی دولت به سایر نهادها و موسسات و نهادهای عمومی:

شهرداری‌ها، رشد سالانه‌ای معادل ۱۵ درصد در نظر گرفته می‌شود.

درخصوص رشد بدهی‌های دولت بابت سایر اجزای طبقه مطالبات بخش عمومی غیر دولتی مانند بدهی به بنیادها و

۲-۳) طبقه سوم:

۳۱۲ - ۳۲۲۲ + ۳۲۲۳ - بدهی دولت به بانکها و موسسات اعتباری

در سال‌های اخیر عمده بدهی دولت به بانکها مربوط به بانک‌های ملی، مسکن، صادرات و تجارت بوده است. آمارها نشان می‌دهد سهم بانک‌های مزبور از کل بدهی دولت به بانکها در شهریور ۱۳۹۸ به ترتیب حدود ۲۷ در صد، ۱۷ در صد، ۱۶ در صد و ۱۳ در صد می‌باشد. بدهی دولت به بانک‌های دولتی و خصوصی در اسفند ۱۳۹۸ به ترتیب به ۷۷,۳ هزار میلیارد تومان و ۶۳,۵ هزار میلیارد تومان رسید.

بدهی دولت به کلیه بانکها و موسسات اعتباری دولتی و خصوصی عمدتاً به دلایلی همچون مشکوک الوصول شدن تسهیلات تکلیفی (بابت شرایط خاص حوادث غیرمترقبه، تسهیلات خوداشتغالی، طرح‌های مناطق محروم و...)، وجوه پرداختی بانکها بابت بازخرید اوراق بهادار در سررسید و پرداخت کوپن اصل و سود و تسهیلات اعطایی سررسید شده وزارتخانه‌ها و موسسات دولتی ایجاد شده و رشد می‌یابد.

حجم بالای بدهی‌های بانک‌ها به بانک مرکزی و از طرف دیگر مطالبات بانک‌ها و موسسات اعتباری از دولت و پیمانکاران منجر به تصمیم‌گیری در خصوص انجام تهاتر چند جانبه بدهی‌ها در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹ شد به نحوی که بدهی دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی و پیمانکاران با بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی تهاتر گردد. برای نمونه امکان تسویه بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی از طریق فرایند تهاتر چند جانبه جزء (۲) بند (و) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۹ فراهم شده و بدهی مزبور با کسر از بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی، به بدهی دولت به بانک مرکزی اضافه شده است. اگرچه کل مبلغ پیش‌بینی شده به این منظور در جزء (۲) بند (و) قانون بودجه سال ۱۳۹۹ معادل ۳۰ هزار میلیارد تومان بوده است که ۵۰ درصد از آن به تهاتر بدهی‌های نهادهای عمومی غیر دولتی، بانک‌ها و شرکت‌های دولتی اختصاص داشت. همچنین براساس بند (م) قانون بودجه سال ۱۳۹۹ در راستای اجرای عملیات بازار باز و اعطای اعتبار در قبال وثیقه، به بانک مرکزی اجازه وثیقه‌دار نمودن ۵۰ درصد بدهی بانک‌ها و موسسات اعتباری به بانک مرکزی در قبال اوراق بدهی دولتی داده شد. اگرچه مشابه این بند در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ وجود ندارد و فرض محاسبات گزارش حاضر عدم تصریح این موضوع در قانون بودجه سال‌های آتی است.

از طرف دیگر تسویه مطالبات بانک‌ها از دولت از طریق فرایند تهاتر و از محل حساب مازاد حاصل از ارزیابی دارایی‌های خارجی بانک مرکزی، یکی از روش‌های موثر در کاهش حجم بدهی‌های دولت به سیستم بانکی است. پیش از این براساس تبصره (۳۵) قانون اصلاح بودجه سال ۱۳۹۵ درخصوص تسویه بخشی از بدهی دولت به شبکه بانکی اقدام شد. با بالا رفتن بدهی‌های دولت به شبکه بانکی و انباشت این بدهی‌ها در ترازنامه بانک‌ها و موسسات اعتباری، در تبصره (۳۵) قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۹۵ به دولت اجازه داده شد تا از محل حساب مازاد حاصل از ارزیابی دارایی‌های خارجی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، حداکثر به اندازه تسویه مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها نسبت به تسویه مطالبات قانونی بانک‌ها از دولت، افزایش سرمایه بانک‌های دولتی و همچنین بخشودگی سود تسهیلات تا یک میلیارد ریال اقدام نماید. عملکرد تبصره مزبور درخصوص تسویه مطالبات بانک‌ها از دولت معادل ۱۳,۲ هزار میلیارد تومان و درخصوص افزایش سرمایه دولت در بانک‌های دولتی حدود ۲۴ هزار میلیارد تومان بود. با توجه به اینکه مشابه این بند در سال‌های بعد از آن تکرار نشد در این گزارش فرض می‌شود که در سال‌های آتی از فرایند مشابهی استفاده نشود.

سناریوی تغییرات بدهی دولت به بانک‌ها و موسسات اعتباری:

برای برآورد بدهی دولت به بانک‌ها و موسسات اعتباری در سال‌های آتی باید به پیش‌بینی مطالبات به تضمین دولت همچون تسهیلات تکلیفی براساس قوانین بودجه سنواتی و مطالبات تحت

تعهد دولت مانند مطالبات مربوط به سهم سود دولت و یارانه‌های نو سازی و به سازی مسکن رو ستایی و اجاره‌ای، پرداخت. فروض این بخش به طور خلاصه در ادامه تشریح شده است:

فروض بر آورد بدهی دولت به سیستم بانکی

(۱) روند ایجاد بدهی جدید دولت به بانک‌های خصوصی و دولتی در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۴ نشان می‌دهد که سالانه به طور متوسط نزدیک به ۱۰ درصد و ۲۵ درصد به بدهی دولت به بانک‌های مزبور اضافه شده است. بنابراین پیش‌بینی می‌شود که در سال‌های پیش‌رو تا سال ۱۴۰۶ سالانه ۱۰ درصد و ۲۵ درصد به اصل بدهی دولت به بانک‌های خصوصی و دولتی اضافه شود.

(۲) با توجه به مصوبه هیئت وزیران مبنی بر محاسبه سود مانده بدهی دولت به بانک‌ها مطابق با نرخ سود روز تسهیلات پرداختی شبکه بانکی، نرخ سود مزبور تا افق ۱۴۰۶ معادل نرخ مصوب پیش‌بینی شده در مدل فرض می‌شود.

(۳) مطابق بند (ز) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۴۰۰ امکان تهاتر و تسویه ۳۵ هزار میلیارد تومان از بدهی اشخاص حقیقی و حقوقی، بانک‌ها و نهادهای عمومی غیردولتی فراهم شده است. با توجه به چالش‌های موجود در عملیاتی

شدن فرایند مزبور پیش‌بینی می‌شود تنها ۱۰ هزار میلیارد تومان از ظرفیت مزبور محقق شود و ۵ هزار میلیارد تومان به بانک‌های دولتی و خصوص به طور مساوی اختصاص یابد. همچنین فرض می‌شود تا سال ۱۴۰۶ سالانه ۱۰ درصد به عملکرد مزبور اضافه شود.

(۴) فرض می‌شود که مشابه تبصره (۳۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۵ از سال ۱۴۰۰ از محل حساب مازاد حاصل از ارزیابی دارایی‌های خارجی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران درخصوص تسویه مطالبات بانک‌ها از دولت اقدام شود. حساب مزبور در پایان سال ۱۳۹۹ دارای مانده ۲۷ هزار میلیارد تومانی می‌باشد که ۱۰ هزار میلیارد تومان آن سهم بانک مرکزی است. بنابراین فرض می‌شود در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۷ هزار میلیارد تومان از این محل برای تسویه مطالبات بانک‌ها از دولت به کار رود و تا سال ۱۴۰۶ سالانه ۱۰ درصد به مبلغ مذکور اضافه شود.

برداشت در سایر حساب‌ها می‌آید. بنا بر ماده ۲۴ قانون محاسبات کشور این حساب برای رفع احتیاجات نقدی خزانه در هر سال مورد استفاده قرار می‌گیرد که در پایان آن سال تسویه می‌شود. بنابر آخرین مصوبه هیئت وزیران میزان استفاده از تنخواه گردان خزانه به ۶ درصد بودجه عمومی افزایش یافته است. با توجه به تغییرات رقم حساب تنخواه گردان خزانه، نوسانات بدهی دولت به بانک مرکزی در طول سال مسئله قابل انتظاری است.

۳۲۲۱- بدهی دولت به بانک مرکزی

بدهی دولت به بانک مرکزی به چند بخش اصلی شامل بدهی بابت حساب‌های جاری دستگاه‌های دولتی، بدهی بابت سفته‌های پشتوانه و بدهی بابت اوراق بهادار و اسناد خزانه تقسیم می‌شود. حساب تنخواه گردان خزانه که مولفه مهمی در محاسبه بدهی دولت به بانک مرکزی محسوب می‌شود، ذیل طبقه اضافه

• سناریوی تغییرات بدهی دولت به بانک مرکزی:

با توجه به اینکه بدهی دولت به بانک مرکزی مشمول سود و کارمزد نمی‌شود پیش‌بینی می‌شود علی‌رغم نوساناتی در رقم بدهی مزبور به دلیل تغییرات حساب تنخواه گردان خزانه در طی سال، کل بدهی دولت تنها از ناحیه اوراق بهادار دولتی توثیق شده نزد بانک مرکزی و تهاتر بدهی‌ها (مشابه بند (و) تبصره (۵))

قانون بودجه سال ۱۳۹۷) افزایش یابد. بنابراین برای برآورد بدهی دولت به بانک مرکزی در سال‌های آتی در هر سال به اندازه اوراق توثیق شده نزد بانک مرکزی و تهاتر بدهی‌ها براساس قانون بودجه که از بدهی‌های دولت به بانک‌ها کاسته شد، به بدهی دولت به بانک مرکزی اضافه می‌شود.

جدول ۱۱- برآورد مانده بدهی دولت به سیستم بانکی از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ - دو سناریوی رفع تحریم و ادامه تحریم - میلیارد ریال

میلیارد ریال	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶
برآورد مانده ایجاد بدهی جدید دولت به بانک‌های خصوصی	۲۷۳،۴۹۴	۳۰۰،۸۴۳	۳۳۰،۹۲۷	۳۶۴،۰۲۰	۴۰۰،۴۲۲	۴۴۰،۴۶۴	۴۸۴،۵۱۱	۵۳۲،۹۶۲
برآورد مانده ایجاد بدهی جدید دولت به بانک‌های دولتی	۸۷۲،۴۶۰	۱،۰۹۰،۵۷۵	۱،۳۶۳،۲۱۹	۱،۷۰۴،۰۲۳	۲،۱۳۰،۰۲۹	۲،۶۶۲،۵۳۶	۳،۳۲۸،۱۷۰	۴،۱۶۰،۲۱۳
باز پرداخت بدهی بانک‌های خصوصی از محل تهاتر بند (و)		۲۵،۰۰۰	۲۷،۵۰۰	۳۰،۲۵۰	۳۳،۲۷۵	۳۶،۶۰۳	۴۰،۲۶۳	۴۴،۲۸۹
رشد سالانه (درصد)		۰،۱۰	۰،۱۰	۰،۱۰	۰،۱۰	۰،۱۰	۰،۱۰	۰،۱۰
باز پرداخت بدهی بانک‌های دولتی از محل تهاتر بند (و)		۲۵،۰۰۰	۲۷،۵۰۰	۳۰،۲۵۰	۳۳،۲۷۵	۳۶،۶۰۳	۴۰،۲۶۳	۴۴،۲۸۹
رشد سالانه (درصد)		۰،۱۰	۰،۱۰	۰،۱۰	۰،۱۰	۰،۱۰	۰،۱۰	۰،۱۰
مانده بدهی دولت به بانک‌های خصوصی- سناریوی رفع تحریم (با احتساب سود ۲۱ درصدی)	۲۷۳،۴۹۴	۳۳۳،۷۷۰	۳۶۷،۱۴۷	۴۰۳،۸۶۲	۴۴۴،۲۴۸	۴۸۸،۶۷۳	۵۳۷،۵۴۰	۵۹۱،۲۹۴
مانده بدهی دولت به بانک‌های دولتی سناریوی رفع تحریم (با احتساب سود ۲۱ درصدی)	۸۷۲،۴۶۰	۱،۲۸۹،۳۴۶	۱،۶۱۶،۲۱۹	۲،۰۲۵،۲۶۶	۲،۵۳۷،۰۷۲	۳،۱۷۷،۳۸۰	۳،۹۷۸،۳۶۸	۴،۹۸۰،۲۶۸
برآورد بدهی دولت به بانک مرکزی	۱،۴۵۳،۱۸۶	۱،۵۰۳،۱۸۶	۱،۵۵۸،۱۸۶	۱،۶۱۸،۶۸۶	۱،۶۸۵،۲۳۶	۱،۷۵۸،۴۴۱	۱،۸۳۸،۹۶۷	۱،۹۲۷،۵۴۵
برآورد کل بدهی دولت به سیستم بانکی - سناریوی رفع تحریم	۲،۵۹۹،۱۴۰	۳،۱۲۶،۳۰۲	۳،۵۴۱،۵۵۳	۴،۰۴۷،۸۱۳	۴،۶۶۶،۵۵۶	۵،۴۲۴،۴۹۴	۶،۳۵۴،۸۷۵	۷،۴۹۹،۱۰۷
مانده بدهی دولت به بانک‌های خصوصی- سناریوی ادامه تحریم (با احتساب سود ۲۵ درصدی)	۲۷۳،۴۹۴	۳۴۴،۸۰۴	۳۷۹،۲۸۴	۴۱۷،۲۱۳	۴۵۸،۹۳۴	۵۰۴،۸۲۷	۵۵۵،۳۱۰	۶۱۰،۸۴۱
مانده بدهی دولت به بانک‌های دولتی سناریوی ادامه تحریم (با احتساب سود ۲۵ درصدی)	۸۷۲،۴۶۰	۱،۳۳۱،۹۶۹	۱،۶۶۹،۶۴۸	۲،۰۹۲،۲۱۷	۲،۶۲۰،۹۴۳	۳،۲۸۲،۴۱۷	۴،۱۰۹،۵۸۵	۵،۱۴۴،۹۰۵
برآورد کل بدهی دولت به سیستم بانکی - سناریوی ادامه تحریم	۲،۵۹۹،۱۴۰	۳،۱۷۹،۹۵۸	۳،۶۰۷،۱۱۸	۴،۱۲۸،۱۱۵	۴،۷۶۵،۱۱۲	۵،۵۴۵،۶۸۶	۶،۵۰۴،۱۶۱	۷،۶۸۳،۲۹۱

چشم انداز پایداری بدهی های دولت ایران و چالش های پیش رو

۳-۱) چشم انداز روند آینده بدهی های دولت ایران تحت دو سناریوی رفع تحریم ها و تداوم تحریم ها

های اقتصادی بسیار محسوس تر و نزدیک به ۳۸۳۹۴ هزار میلیارد تومان برآورد می شود.

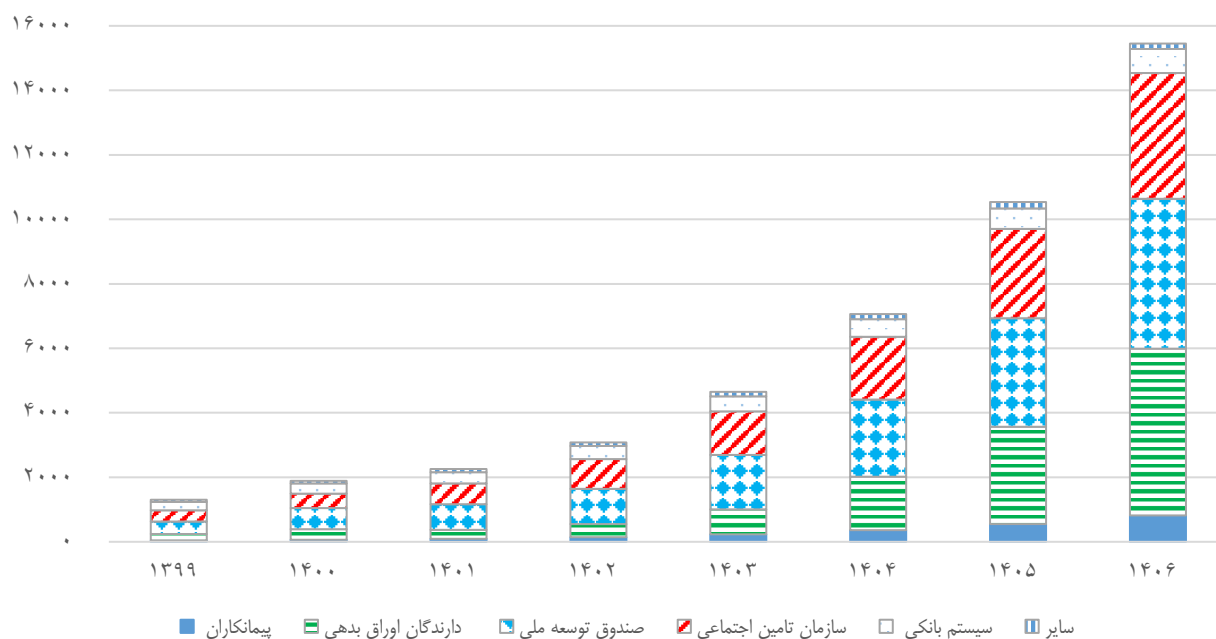
مطابق نتایج مدل تحت سناریوی رفع تحریم ها بدهی های دولت به طبقه اول طلبکاران که عمده آنها مربوط به پیمانکاران و دارندگان اوراق دولتی می باشد در سال ۱۴۰۰ به ۴۴۵ هزار میلیارد تومان خواهد رسید که رشد ۵۵ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ نشان می دهد. همچنین برآوردها نشان می دهد که بدهی به این طبقه تا سال ۱۴۰۶ نسبت به سال ۱۳۹۹ بیش از ۲۰ برابر افزایش یابد که دلیل اصلی آن را می توان افزایش بار تعهدات دولت بابت اوراق بهادار دولتی دانست.

برآورد مقدار بدهی های دولت به طبقات مختلف اقتصادی تحت سناریوی رفع تحریم های اقتصادی در جدول شماره (۱۲) آمده است. مطابق فروض مدل گزارش حاضر، که به طور تفصیلی در بخش های پیشین تشریح شد، برآورد می شود تحت سناریوی رفع تحریم ها بدهی های دولت به بخش های مختلف اقتصادی در پایان سال ۱۴۰۰ با رشد ۴۴ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به ۱۸۹۱ هزار میلیارد تومان برسد. همچنین برآوردهای مدل نشان می دهد که بدهی های دولت به بخش های مختلف در سال ۱۴۰۶ نسبت به سال ۱۳۹۹ نزدیک به ۱۱ برابر شده و به ۱۵۴۵۶ هزار میلیارد تومان برسد. افزایش بدهی مزبور تحت سناریوی تداوم تحریم

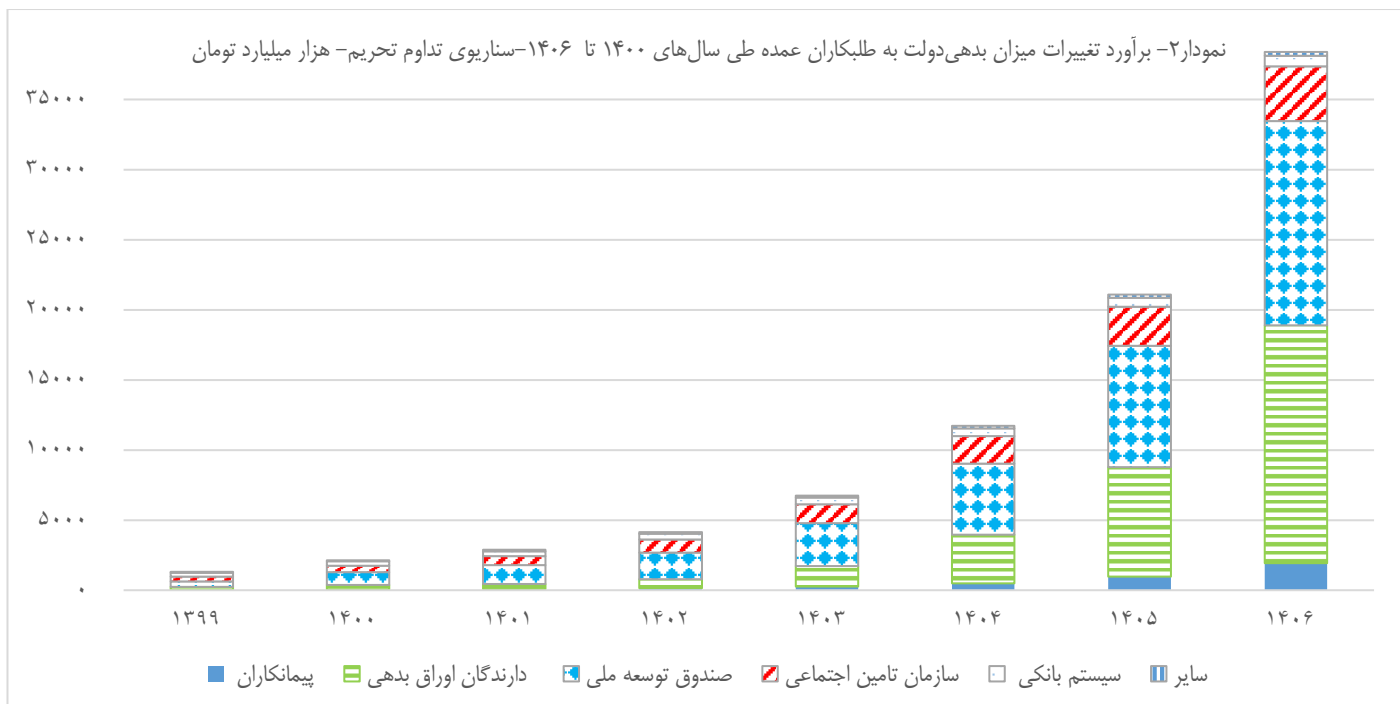
جدول ۱۲- برآورد مانده بدهی دولت به بخش های مختلف از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ - سناریوی رفع تحریم - هزار میلیارد تومان

	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶
هزار میلیارد تومان								
پیمانکاران و مشاوران حقوقی خصوصی بابت طرح تملک دارایی های سرمایه ای	۴۰,۳	۶۰,۲	۹۲,۳	۱۴۵,۲	۲۳۰,۰	۳۵۷,۸	۵۴۶,۴	۸۲۲,۵
اشخاص حقوقی تعاونی	۰,۱۷	۰,۲۱	۰,۲۵	۰,۳۱	۰,۳۷	۰,۴۵	۰,۵۴	۰,۶۵
اشخاص حقوقی خارجی	۹,۲	۱۱,۱	۱۳,۵	۱۶,۳	۱۹,۷	۲۳,۸	۲۸,۸	۳۴,۹
دارندگان اوراق	۲۰۲,۰	۳۳۰,۱	۲۷۸,۷	۴۰۴,۰	۷۷۸,۵	۱۶۶۳,۱	۳۰۲۰,۲	۵۰۱۶۴,۴
سایر اشخاص حقوقی خصوصی	۳۶,۱	۴۳,۷	۵۲,۸	۶۳,۹	۷۷,۴	۹۳,۶	۱۱۳,۳	۱۳۷,۱
مجموع بدهی های طبقه اول	۲۸۷,۸	۴۴۵,۳	۴۳۷,۵	۶۲۹,۷	۱,۱۰۶,۰	۲,۱۳۸,۹	۳,۷۰۹,۲	۶,۱۵۹,۶
موسسات و نهادهای عمومی غیردولتی	۷۶۰,۸	۱,۱۳۳,۱	۱,۴۶۶,۱	۲,۰۵۱,۰	۳,۰۷۴,۸	۴,۳۸۵,۶	۶,۱۹۰,۴	۸,۵۴۶,۳
مجموع بدهی های طبقه دوم	۷۶۰,۸	۱,۱۳۳,۱	۱,۴۶۶,۱	۲,۰۵۱,۰	۳,۰۷۴,۸	۴,۳۸۵,۶	۶,۱۹۰,۴	۸,۵۴۶,۳
بانک ها و موسسات اعتباری غیر بانکی خصوصی	۲۷,۳	۳۳,۴	۳۶,۷	۴۰,۴	۴۴,۴	۴۸,۹	۵۳,۸	۵۹,۱
بانک مرکزی	۱۴۵,۳	۱۵۰,۳	۱۵۵,۸	۱۶۱,۹	۱۶۸,۵	۱۷۵,۸	۱۸۳,۹	۱۹۲,۸
بانک ها و موسسات اعتباری غیر بانکی دولتی	۸۷,۲	۱۲۸,۹	۱۶۱,۶	۲۰۲,۵	۲۵۳,۷	۳۱۷,۷	۳۹۷,۸	۴۹۸,۰
مجموع بدهی های طبقه سوم	۲۵۹,۹	۳۱۲,۶	۳۵۴,۲	۴۰۴,۸	۴۶۶,۷	۵۴۲,۴	۶۳۵,۵	۷۴۹,۹
مجموع بدهی دولت (اسمی)	۱,۳۰۹	۱,۸۹۱	۲,۲۵۸	۳,۰۸۵	۴,۶۴۷	۷,۰۶۷	۱۰,۵۳۵	۱۵,۴۵۶
مجموع بدهی دولت (واقعی) به قیمت سال ۱۳۹۹	۱,۳۰۹	۱,۴۱۳	۱,۳۲۰	۱,۳۸۱	۱,۶۰۰	۱,۹۱۵	۲,۲۸۴	۲,۶۸۱

نمودار ۱- برآورد تغییرات میزان بدهی دولت به طلبکاران عمده طی سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶-سناریوی رفع تحریم- هزار میلیارد تومان

جدول ۱۳ - برآورد مانده بدهی دولت به بخش‌های مختلف از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۶ - سناریوی ادامه تحریم - هزار میلیارد تومان								
هزار میلیارد تومان	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶
پیمانکاران و مشاوران حقوقی خصوصی بابت طرح تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۴۰,۳	۵۸,۸	۹۱,۵	۱۵۱,۳	۲۶۵,۴	۴۹۴,۲	۹۷۳,۸	۱,۹۳۱
اشخاص حقوقی تعاونی	۰,۱۷	۰,۲۲	۰,۳۷	۰,۳۴	۰,۴۲	۰,۵۳	۰,۶۶	۱
اشخاص حقوقی خارجی	۹,۲	۱۱,۱	۱۳,۵	۱۶,۳	۱۹,۷	۲۳,۸	۲۸,۸	۳۵
دارندگان اوراق	۲۰۲,۰	۳۲۴,۰	۳۴۴,۲	۶۴۷,۰	۱,۴۶۴,۶	۳,۴۷۱,۶	۷,۸۰۳,۷	۱۶,۹۷۱
سایر اشخاص حقوقی خصوصی	۳۶,۱	۴۵,۱	۵۶,۴	۷۰,۵	۸۸,۱	۱۱۰,۲	۱۳۷,۷	۱۷۲
مجموع بدهی‌های طبقه اول	۲۸۷,۸	۴۳۹,۳	۵۰۵,۹	۸۸۵,۴	۱,۸۳۸,۲	۴,۱۰۰,۳	۸,۹۴۴,۷	۱۹,۱۰۹
مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی	۷۶۱,۳	۱,۳۸۱,۸	۲,۰۱۶,۱	۲,۸۴۸,۰	۴,۴۳۷,۳	۷,۰۶۵,۲	۱۱,۴۹۱,۰	۱۸,۵۱۶
مجموع بدهی‌های طبقه دوم	۷۶۱,۳	۱,۳۸۱,۸	۲,۰۱۶,۱	۲,۸۴۸,۰	۴,۴۳۷,۳	۷,۰۶۵,۲	۱۱,۴۹۱,۰	۱۸,۵۱۶
بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی خصوصی	۲۷,۳	۳۴,۵	۳۷,۹	۴۱,۷	۴۵,۹	۵۰,۵	۵۵,۵	۶۱
بانک مرکزی	۱۴۵,۳	۱۵۰,۳	۱۵۵,۸	۱۶۱,۹	۱۶۸,۵	۱۷۵,۸	۱۸۳,۹	۱۹۳
بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی دولتی	۸۷,۲	۱۳۳,۲	۱۶۷,۰	۲۰۹,۲	۲۶۲,۱	۳۲۸,۲	۴۱۱,۰	۵۱۴
مجموع بدهی‌های طبقه سوم	۲۵۹,۹	۳۱۸,۰	۳۶۰,۷	۴۱۲,۸	۴۷۶,۵	۵۵۴,۶	۶۵۰,۴	۷۶۸
مجموع بدهی دولت	۱,۳۰۹	۲,۱۳۹	۲,۸۸۳	۴,۱۴۶	۶,۷۵۲	۱۱,۷۲۰	۲۱,۰۸۶	۳۸,۳۹۴
مجموع بدهی دولت (واقعی) به قیمت سال ۱۳۹۹	۱,۳۰۹	۱,۵۱۷	۱,۳۹۱	۱,۳۵۲	۱,۴۳۹	۱,۵۷۱	۱,۷۱۲	۱,۸۹۰

با توجه به احتمال بودن تداوم تحریم‌های اقتصادی و استفاده از ظرفیت اوراق بدهی دولتی برای ترمیم ناترازی بودجه در شرایط عملی نشدن گزینه‌های موثر دیگر همچون افزایش قابل توجه درآمدهای مالیاتی، افزایش بار تعهدات دولت بابت بازپرداخت اوراق بدهی اجتناب ناپذیر می‌باشد. اگرچه اتخاذ اقداماتی همچون توسعه بازار بدهی و یا بکارگیری عملیات بازار باز بانک مرکزی می‌تواند از بار تعهدات دولت بکاهد. البته با وجودی که استفاده از گزینه عملیات بازار باز به طور بالقوه می‌تواند با کاستن از نرخ سود اوراق بهادار دولتی به صرفه‌جویی‌های بودجه‌ای در سال‌های مورد بررسی منجر شود؛ لیکن تجربه سال ۱۳۹۹ و بهار ۱۴۰۰ نشان داد عملیات مزبور چندان در کاهش نرخ‌های سود موفق نیست. بنابراین برآورد می‌شود در صورت تداوم روند کنونی تحمیل نرخ‌های سود بالا به دولت، صرفه‌جویی چندان از این محل رخ ندهد.

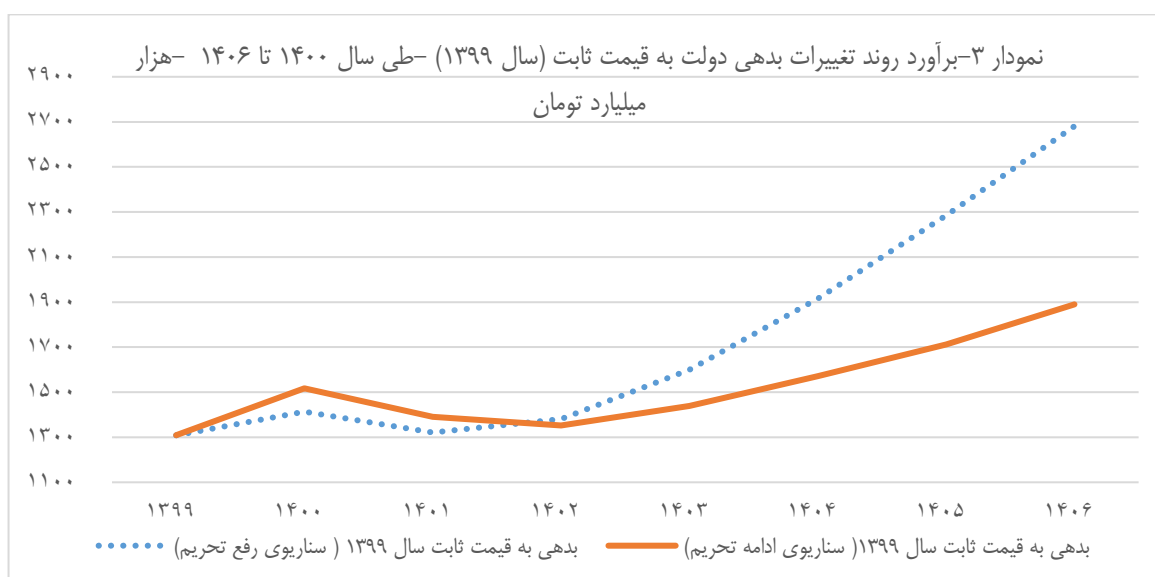
از طرف دیگر برآوردهای مدل گزارش حاضر تحت هر دو سناریوی رفع تحریم‌ها و تداوم تحریم‌ها نشانگر افزایش چشمگیر بار بدهی‌های دولت به موسسات و نهادهای عمومی در سال‌های آتی است. پیش‌بینی می‌شود تحت سناریوی تداوم تحریم‌ها بدهی‌های مزبور که عمدتاً مربوط به افزایش بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی و صندوق توسعه ملی می‌باشد در اسفند سال

دارد. بیش از ۱۰ برابر شدن بدهی‌های دولت به سازمان تامین اجتماعی در سال ۱۴۰۶ نسبت به سال ۱۳۹۹ تحت سناریوی تداوم تحریم‌ها نشان از وخیم‌تر شدن چشم انداز درآمدی سازمان تامین اجتماعی در صورت تداوم شرایط کنونی دارد. اگرچه بکارگیری روش واگذاری اموال و دارایی‌های دولت مشابه بند (و) تبصره (۲) بودجه سال ۱۳۹۹ برای تادیه بخشی از بدهی‌های دولت می‌تواند کمی از بار بدهی‌های دولت بکاهد؛ با این وجود تنها بازنگری و اصلاح مجاری خلق بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی و افزایش توان درآمدزایی سرمایه‌گذاری این سازمان می‌تواند بار بحران کنونی را تخفیف دهد.

نتایج مدل حاضر نشان می‌دهد که بدهی دولت به سیستم بانکی تحت سناریوی ادامه تحریم‌ها در سال ۱۴۰۰ با افزایش ۲۲ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به حدود ۳۱۸ هزار میلیارد تومان برسد. بدهی مزبور در صورت تداوم تحریم‌ها براساس برآورد مدل گزارش در سال ۱۴۰۶ به ۷۶۸ هزار میلیارد تومان خواهد رسید. همانطور که پیشتر تشریح شد احتمال بودن تداوم اعطای تسهیلات تکلیفی و سود و کارمزد اخذ شده شبکه بانکی از دولت موجب رشد بدهی‌های مزبور می‌شود. اصلاح و بازنگری در سیاست‌ها و روش‌های اعطای تسهیلات تکلیفی و همچنین اتخاذ تدابیری در جهت کاهش سود بانکی که با کاهش سود مانده بدهی دولت به بانک‌ها همراه خواهد بود، می‌تواند از شدت افزایش مطالبات شبکه بانکی از دولت بکاهد. همچنین استفاده از ظرفیت

تهاتر بدهی‌ها و یا از محل حساب مازاد دارایی‌های خارجی بانک مرکزی که پیش از این استفاده شده، به کاهش بدهی دولت به سیستم بانکی کمک می‌کند.

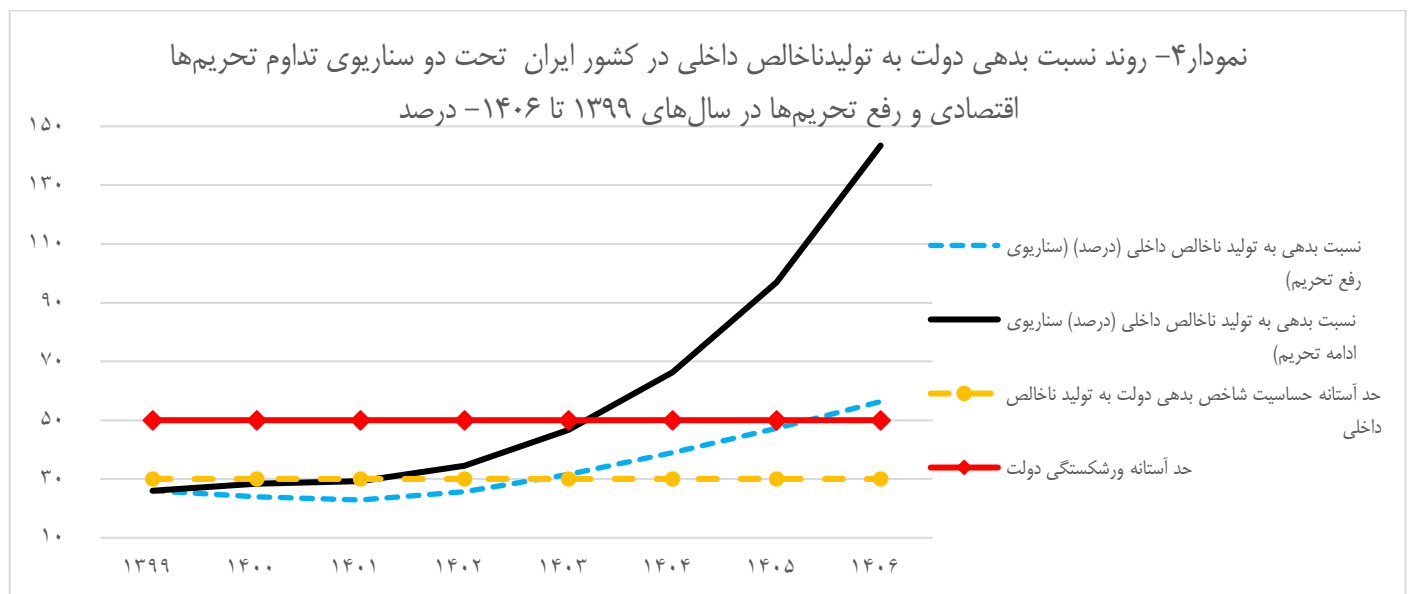
اگرچه چند برابر شدن بدهی‌های اسمی دولت طی سال‌های آتی به خوبی نشان‌دهنده روند پرخطر افزایش بدهی‌های دولت به خصوص تحت سناریوی تداوم تحریم‌های اقتصادی می‌باشد؛ لیکن چنانچه برای داشتن تصویری دقیق‌تر از روند افزایش بدهی‌های دولت با حذف اثرات تورمی، بدهی‌های دولت به قیمت ثابت سال ۱۳۹۹ را برای سال‌های آتی محاسبه کنیم باز هم روند افزایشی مزبور خود را نشان می‌دهد. نکته مهم در پروسه خلق بدهی‌های دولت که در نمودار شماره ۳ نیز خود را به خوبی نشان می‌دهد ساختار معیوب منابع و مصارف دولت ایران و فعال بودن بیش از پیش موتورهای خلق بدهی در سال‌های آتی است. همانطور که نمودار نشان می‌شود محاسبه بدهی‌های به قیمت واقعی نشان می‌دهد که اگرچه موضوع تحریم‌های اقتصادی با تحمیل اثرات تورمی و محدود کردن هرچه بیشتر عایدی دولت، بدهی‌های اسمی را با شدت بیشتری افزایش می‌دهد؛ لیکن مسئله اصلی تداوم مشکلات زیر ساختی اقتصاد ایران، سیستم ناکارآمد مالیاتی، قطع هر چه بیشتر منابع درآمد عمومی و آسفتگی و عدم انسجام فرایند خلق و مدیریت بدهی است. این شرایط با تعدیل محدودیت‌های تحریم نیز به سادگی رفع نخواهد شد و شواهد نشان‌دهنده بدتر شدن آنها دارد.

اتخاذ یک استراتژی بلندمدت برای جلوگیری از انحراف بدهی‌ها از یک روند متوازن به گونه‌ای که دولت همواره قادر به ایفای تعهدات خود باشد، ضرورت تدوین یک چارچوب منسجم برای ارزیابی پایداری بدهی‌ها را روشن می‌کند. براساس چارچوب کلی مدنظر صندوق بین‌المللی پول (IMF)، تحلیل پایداری بدهی (DSA) بدین منظور انجام می‌گیرد تا میزان بدهی‌های سالانه دولت، به نحوی که دولت در بازپرداخت بدهی‌هایش در افق زمانی مورد نظر مجبور به نکول و یا مذاکره دوباره با طلبکاران پیرامون تغییر شرایط قرارداد نگردد، مشخص گردد^۸. همچنین باید مشخص شود که روند کنونی ایجاد بدهی در چارچوب یک استراتژی بلندمدت است، یا اینکه دولت تامین منافع کوتاه‌مدت خود را به قیمت خلق بدهی‌های بزرگ در آینده انجام می‌دهد. بی‌شک فقدان برنامه‌ریزی در ایجاد بدهی موجب می‌شود که دولت برای تسویه بدهی‌های خود مجبور به اتخاذ سیاست‌های تعدیلی ناموجه اقتصادی و سیاسی گردد.

ترسیم مرزهای ورشکستگی دولت، به دلیل ناتوانی در بازپرداخت تعهدات خود و نکول بدهی‌ها، از خلال تحلیل‌های پایداری بدهی ممکن می‌شود. در سال‌های اخیر مطالعات تجربی متفاوتی در مورد شاخص‌های بدهی کلان صورت گرفته و راهنمای تدوین

پروژه‌های اجرایی موسسات دولتی و بین‌المللی بوده است. از آن جمله می‌توان به مطالعه کوهن اشاره کرد که در آن نقاط بحرانی نسبت بدهی به تولید ناخالص داخلی^۹ بر اساس اینکه آیا کشوری مورد برنامه‌ریزی مجدد قرار می‌گیرد یا خیر، به میزان ۵۰ درصد، نسبت بدهی به صادرات به میزان ۲۰۰ درصد و نسبت بدهی به مالیات به میزان ۲۹۰ درصد را تخمین زده است. براین اساس بالای این حدود آستانه، خطر ورشکستگی وجود دارد. در مطالعه دیگری آلکس پینکوفسکی در مطالعه خود با تقسیم‌بندی کشورهای جهان به کشورهای پید شرفته، کشورهای نوظهور و کشورهای با درآمد پایین، حدود آستانه مختلفی را برای خطر نکول که موجب ورشکستگی دولت‌ها می‌شود، در نظر گرفته است. این حدود آستانه برای کشورهای پیشرفته، کشورهای نوظهور و کشورهای با درآمد پایین به ترتیب ۱۳۷ درصد، ۹۸ درصد و ۵۴ درصد می‌باشد. در اینجا براساس این مطالعات و سایر پژوهش‌های استاندارد بین‌المللی، حد آستانه ورشکستگی ۵۰ درصد برای نسبت بدهی به تولید ناخالص داخلی برای کشور ایران در نظر گرفته می‌شود. به خصوص اینکه کشور ایران ارتباط بسیار محدودی با بازارهای مالی بین‌المللی دارد و موضوع در شرایط کنونی تشدید شده است.

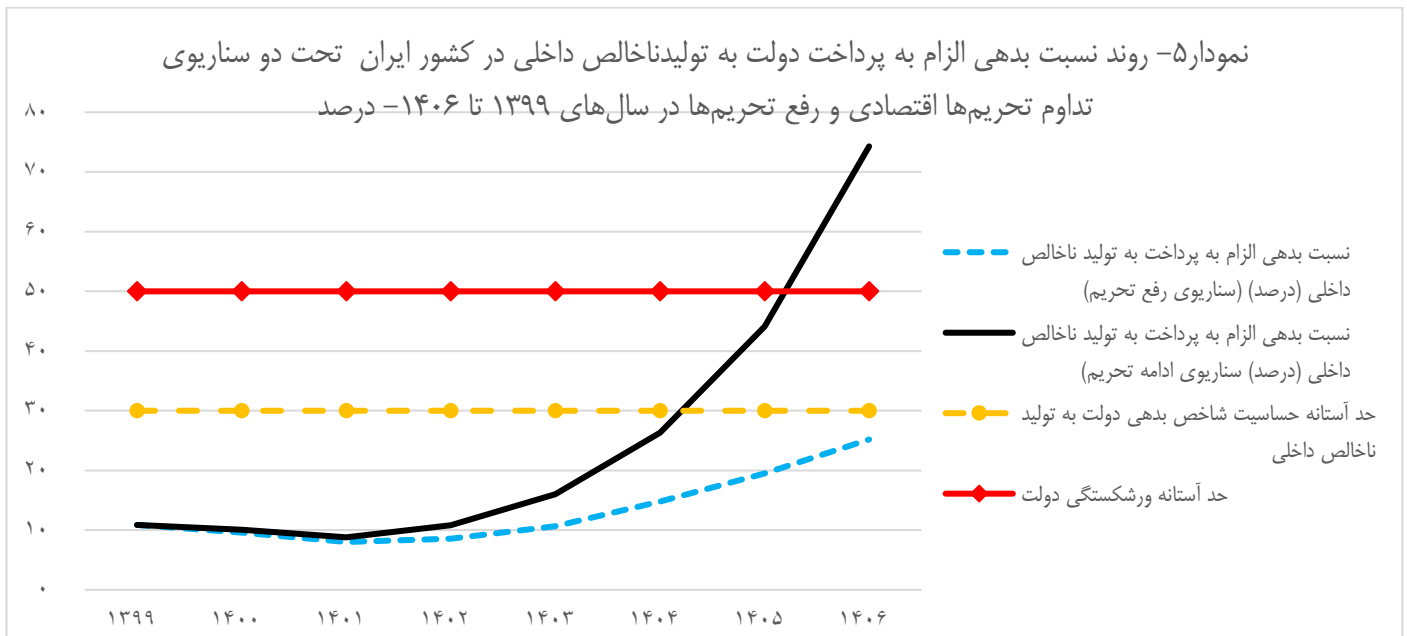

9 - Debt to GDP

8- "Financial Programming and Policies", IMF, Volume 1

همچنین براساس استانداردهای IMF حد آستانه حساسیت برای شاخص بدهی به تولید ناخالص داخلی در کشورهای مشابه ایران که با دسترسی پایین به بازارهای مالی بین‌المللی، سیستم مالیاتی ضعیف و سیستم مالی ناکارآمد طبقه‌بندی می‌شوند، معادل ۳۰ درصد است^{۱۰}. نمودار شماره ۴ به ترسیم روند نسبت بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی در کشور ایران تحت دو سناریوی تداوم تحریم‌های اقتصادی و رفع تحریم‌ها اختصاص دارد. مطابق این نمودار، شاخص مزبور برای سناریوی تداوم تحریم‌های اقتصادی در سال ۱۴۰۱ از آستانه حساسیت^{۱۱} عبور می‌کند و مطابق استانداردهای بین‌المللی در سال ۱۴۰۳ به دلیل ناتوانی در بازپرداخت بدهی در شرایط ورشکستگی قرار می‌گیرد. اگرچه در سناریوی رفع تحریم‌ها شرایط ورشکستگی با تاخیر رخ می‌دهد، ولی با حفظ ساختارهای کنونی و عدم تجدیدنظر اساسی در رویه خلق بدهی‌های دولت ایران، شاهد ورشکستگی دولت در سال ۱۴۰۵ حتی با رفع تحریم‌های اقتصادی هستیم.

اگرچه تشریح وضعیت پرخطر کنونی در خلق بدهی دولت به اندازه کافی لزوم تجدیدنظر اساسی در ساختار نا سالم اقتصادی کشور را مشخص می‌کند، لیکن توجه به ترکیب بدهی‌های دولت و جنس متفاوت آنها می‌تواند شرایط ناکارایی کنونی را با دقت بیشتری تشریح نماید. بدهی‌های دولت را می‌توان با توجه به جنس متفاوت آنها و درجه فوریت در بازپرداخت به سه نوع بدهی‌های با قید الزام به پرداخت، بدهی‌های از جنس رد دیون و بدهی‌های ثبتي تقسیم‌بندی کرد. براین اساس بدهی به پیمانکاران، بدهی به دارندگان اوراق بهادار دولتی، بدهی به شهرداری‌ها و سیستم بانکی را می‌توان از جنس بدهی‌های با قید الزام به پرداخت دانست. بدهی به سازمان تامین اجتماعی و بدهی به صندوق توسعه ملی را نیز می‌توان به ترتیب از جنس رد دیون و بدهی ثبتي تقسیم‌بندی نمود. نمودار شماره ۵ به ترسیم روند نسبت بدهی با قید الزام به پرداخت دولت به تولید ناخالص داخلی در کشور ایران تحت دو سناریوی تداوم تحریم‌های اقتصادی و رفع تحریم‌ها اختصاص دارد.

بررسی روند شاخص نسبت بدهی از نوع الزام به بازپرداخت به تولید ناخالص داخلی کشور ایران نشان می‌دهد که در سناریوی تداوم تحریم‌ها در سال ۱۴۰۴ دولت ایران از آستانه حساسیت عبور می‌کند و در سال ۱۴۰۵ در شرایط ورشکستگی قرار می‌گیرد. این امر با توجه شیب صعودی نسبت مذکور در سناریوی رفع تحریم‌های اقتصادی نیز با چند سال تأخیر رخ می‌دهد. بنابراین باید توجه داشت با وجودیکه تداوم تحریم‌های اقتصادی شرایط ورشکستگی دولت ایران را تسریع می‌کند لیکن

موضوع خسارت بار کنونی اقتصاد ایران در این خصوص موتورهای خلق بدهی دولت هستند که تحت شرایط رفع تحریم‌های اقتصادی نیز به کار خود ادامه می‌دهند. مقایسه روند تغییرات شاخص بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی به عنوان یکی از شاخص‌های اصلی مدنظر صندوق بین‌المللی پول (IMF) به خوبی نشان‌دهنده بالا رفتن ریسک بدهی‌ها برای دولت ایران و ناپایداری محتمل بدهی‌های دولت در افق ۱۴۰۶ تحت سناریوهای مدل گزارش حاضر است.

ماخذ:

- ۱- گزارش "کاهش وابستگی صندوق‌های بازنشستگی به بودجه" - دفتر بیمه‌های اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی - مهر ۱۳۹۸
- ۲- گزارش "بررسی وضع موجود طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، چالش‌های پیش رو و ارائه راهکار" - معاونت اقتصادی و هماهنگی برنامه و بودجه - امور هماهنگی و تلفیق بودجه
- ۳- گزارش‌های فصلی بدهی‌ها و مطالبات دولت و شرکت‌های دولت - وزارت امور اقتصادی و دارایی - معاونت نظارت مالی و خزانه داری کل کشور
- ۴- گزارش "حسابرسی صورت وضعیت مطالبات قانونی سازمان تامین اجتماعی از دولت منتهی به سال مالی ۲۹ اسفند ۱۳۹۶" - سازمان حسابرسی
- ۵- گزارش‌های شاخص عمومی قیمت‌ها مرکز آمار ایران
- ۶- گزارش‌های پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

- 7- Cohen, "A Note on Solvency Indicators," Center for Economic Policy Research, July 1997, Working Paper No. 1753.
- 8- "DEBT SUSTAINABILITY FRAMEWORK FOR LOW INCOME COUNTRIES: POLICY AND RESOURCE IMPLICATIONS"- Paper submitted for the G-24 Technical Group Meeting- Washington, D.C. September 27-28 2004
- 9- "Financial Programing and Policies", IMF ,Volume 1
- 10- Pienkowski, Alex (2017). "Debt Limits and the Structure of Public Debt"
- 11- "WORLD ECONOMIC OUTLOOK: THE GREAT LOCKDO WN"- International Monetary Fund | April 2020